

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ФІЛОЛОГІЇ ТА МАСОВИХ КОМУНІКАЦІЙ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

До захисту допустити:

Зав. кафедри

«__» _____ 2020 р.

Кваліфікаційна робота

за освітнім ступенем «Магістр» на тему:

«Інтерактивні технології навчання під час вивчення лексикології на уроках
української мови в закладах загальної середньої освіти»

Студентки факультету філології та масових комунікацій
спеціальності «014 Середня освіта»
спеціалізації «014.01 Українська мова і література»
ОПП: «Середня освіта. Українська мова і література»
освітнього ступеня «Магістр»

Іваненко Ірини Сергіївни

Науковий керівник:

Нікольченко Марія Владиславівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української філології

Рецензент:

Наумова Тетяна Михайлівна,
кандидат філологічних наук, доцент
доцент кафедри української
мови та слов'янської філології
ДВНЗ «Приазовський державний
технічний університет»

Кваліфікаційна робота захищена

з оцінкою _____

Секретар ЕК _____

«__» _____ 2020 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 СПЕЦИФІКА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	6
1.1. Особливості методів навчання в сучасних закладах загальної середньої освіти	6
1.2. Інтерактивні методи навчання	15
Висновки до розділу 1:	60
РОЗДІЛ 2 ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ЛЕКСИКОЛОГІЇ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	62
2.1. Урок № 1. Узагальнення знань з теми «Лексикологія» (10 клас).....	64
2.2. Урок №2. Узагальнення з теми «Запозичена лексика як джерело збагачення лексичного складу мови (10 клас).	70
2.3. Урок №3. Синоніми. Ознайомлення зі словником синонімів (5 клас).....	72
2.4. Урок №4. Систематизація та узагальнення знань з теми «Лексикологія» (5 клас).....	75
Висновки до розділу 2:	76
ВИСНОВКИ.....	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	79
ДОДАТКИ.....	85

ВСТУП

У сучасному освітньому процесі серед обов'язків вчителя вагоме місце належить творчому вияву індивідуальності вчителя, його вмінню творчо підходити до навчального процесу, сприяти розвитку здібностей і бажання вдосконалювати свої вміння і знання. Так, Ян Каменський вважав, що рушійною силою навчання є інтерес, а за допомогою оригінальної форми пізнання школярі мають змогу засвоїти нові знання, уміння і навички. Отож, головним завданням вчителя на сьогодні є процес зацікавлення учнів до навчання.

Інтерактивне навчання передбачає залучення до навчального процесу усіх учнів, що є особливо цінним у вихованні соціально активної особистості. Учні мають можливість рефлексувати з приводу того, що вони знають та думають.

Пізнання та опанування навчального матеріалу здійснюється у процесі спільної діяльності, коли кожен робить власний внесок у навчальний процес, відбувається обмін знаннями, ідеями, способами діяльності.

Актуальність теми зумовлена популяризацією інтерактивних методів навчання, активних шляхів пошуку нових методів і форм роботи з учнями, форми зацікавлення учнів для здійснення навчальної, пізнавальної діяльності, а також важливістю вивчення теми «Лексикологія» як методу удосконалення комунікативних навичок дітей.

Об'єктом дослідження є використання інтерактивних методів навчання на уроках української мови у закладах загальної середньої освіти.

Предметом дослідження є теоретична база та практична значущість форм і методів інтерактивної роботи на уроках із теми «Лексикологія» у 5 та 10 класах.

Сутність та ефективність використання інтерактивних методів було представлено у працях І.С. Олійника, В.К. Іваненко, О.І. Башкір, М. Дяченко-Богун, Н.М. Руденко. Акценти на окремі методи роботи зроблено в дослідженнях Ю.О. Деревянко (метод мозкового штурму), Н.А. Осіної та

Ю.П. Сурминої (кейсметод), Л.Д. Желізняка (вебквест) та інших. Особливу увагу щодо інтерактивних форм під час вивчення української мови для національних меншин України зацікавлено у праці О.М. Хорошковської.

Методи дослідження: під час написання магістерської роботи використані теоретичний, історичний, структурно-функціональний, контекстологічний, зіставний, трансформаційний методи, метод компонентного аналізу.

Мета роботи полягає у багатоаспектному дослідженні методичних засад реалізації інтерактивних технологій під час уроків української мови, презентації практичного втілення такої методики на прикладі викладання лексикології під час уроків української мови у закладах загальної середньої освіти.

Мета досягається через виконання відповідних **завдань:**

- виокремити специфічні риси інтерактивних методів і прийомів роботи з мовним матеріалом;
- з'ясувати недоліки і переваги інтерактивних методів навчання;
- класифікувати інтерактивні методи навчання;
- встановити зв'язок між мотивацією, зацікавленням навчанням та відповідними результатами навчання;
- розробити плани-конспекти уроків із використанням інтерактивних методів навчання;
- обґрунтувати важливість правильного та індивідуального добору прийомів навчання для ефективності засвоєння знань, умінь і навичок;
- підвищити зацікавлення навчальним предметом за допомогою ігрових технологій;
- сприяти самовдосконаленню та вияву творчої активності учнів.

У магістерській роботі були презентовані зразки візуальних методів навчання (малюнки, таблиці, схеми), експериментально-ігрових («Монополія», судове слухання, аукціон), математичних методів (збірні

таблиці), методів емпіричного дослідження (порівняння традиційного й інтерактивних методів навчання).

Наукова новизна. Під час дослідження було удосконалено метод «Незакінчених речень» і його синтез із методом «Кросворд»; модифіковано ігрову модель фотоквесту; вперше було розроблено гру «Монополія» за темою «Лексикологія» для учнів 5 класу; подальший розвиток одержав метод скрайбінгу та судового слухання.

Апробація результатів роботи:

1. Іваненко І.С. Використання імітаційних ігор на уроках української мови та літератури у 5 класі. *Сучасні славістичні студії: основні напрями і перспективи досліджень: збірник матеріалів Міжнародної Інтернет-конференції для молодих учених 18–29 травня 2020 р.: збірник тез наукових праць*. Маріуполь: МДУ, 2020. С. 105–109.

2. Іваненко І.С. Використання сенкану на уроках української мови під час вивчення теми «Лексикологія» у 5 класі. *Дебют: збірник тез доповідей студентів факультету філології та масових комунікацій за результатами участі в Декаді студентської науки*. Маріуполь: МДУ, 2020. С. 11–12.

3. Нікольченко М., Іваненко І. Ігрова модель навчання як метод ефективного розвитку творчої уяви і самореалізації учнів. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич: Посвіт, 2020. Вип. 34. 14 с. Депоновано (фахове видання, категорія «Б», Index Copernicus International).

Структура роботи. Магістерська робота «Інтерактивні технології навчання під час вивчення лексикології на уроках української мови в закладах загальної середньої освіти» складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи – 102 сторінки. Під час роботи над магістерським дослідженням опрацьовані різноманітні наукові і методичні джерела: список літератури до роботи складається з 65 позиції.

РОЗДІЛ 1

СПЕЦИФІКА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

1.1. Особливості методів навчання в сучасних закладах загальної середньої освіти

Із кожним роком життя людей змінюється. На це впливає економічна ситуація, загальний рівень життя та багато інших факторів, серед яких і зміна мети та призначення сучасної освіти. Традиційна організація освіти, яка була направлена на передачу знань від учителя до учня, з кожним роком втрачає свою значущість. В той час як сучасна освіта спрямована на виховання людини, яка самостійно добуває знання шляхом пошуку інформації, її аналізу, зіставлення різних інформаційних джерел. Учителі-новатори вважають, що в центрі уваги сучасної освіти мають бути не лише навчальні предмети, а й способи мислення та діяльності учнів.

Ефективність навчального процесу залежить від доцільності використання методів відповідно до специфіки роботи з певними класами або ж з певними дітьми. Існує велика кількість визначень поняття «метод навчання». Так, наприклад, в посібнику І. С. Олійник, В. К. Іваненко. Метод навчання трактується як «система цілеспрямованих дій учителя, що організовує пізнавальну й практичну діяльність учнів, яка забезпечує їм засвоєння знань з предмета, допомагає виробити відповідні уміння, набуті потрібні мовні навички» [36, с. 40].

О. Н. Хорошковська у своїй монографії зазначає, що «методи навчання - способи упорядкованої взаємопов'язаної діяльності вчителя і учнів, спрямовані на розв'язання навчально-виховних завдань, які мають відповідати специфічним особливостям дисципліни, яка вивчається, а також характеру виучуваної теми та етапу її опрацювання» [60, с. 52].

У той час як у підручнику Г. М. Коджаспірової поняття тлумачиться дещо інакше «методи навчання – система послідовних, взаємопов'язаних дій вчителя та учнів, забезпечують засвоєння змісту освіти, розвиток розумових

сил і здібностей учнів, оволодіння ними засобами самоосвіти і самонавчання» [31, с. 120].

Існує безліч класифікацій методів навчання. Загальноприйнятим вважається поділ форм взаємодії вчителя й учнів у навчально-виховному процесі на три групи методів – пасивного, активного й інтерактивного [38, с. 2].

Активне навчання – це така організація та ведення навчального процесу, яка спрямована на всебічну активізацію навчально-пізнавальної діяльності учнів за допомогою широкого, бажано комплексного, використання як педагогічних (дидактичних), так і організаційно-управлінських засобів [2, с. 2].

До активних методів навчання М. Дяченко-Богун відносить метод проектів, моделювання професійних ситуацій, рольові та ділові ігри, проведення «круглих столів» тощо, орієнтованих на особистість студента, на його активну участь у саморозвитку, отримання якісних знань, професійних умінь, творче рішення конкретних проблем [15, с. 7]. К. Біницька серед активних методів навчання виокремлює такі: мозковий штурм, карта ідей, метод проекту. Ці методи засновані на роботі в малих групах [3, с. 5].

Пасивні методи навчання можуть бути потрактовані як такі, що забезпечують запам'ятовування інформації й формування знань. З інтелектуальних процесів тут мобілізується пам'ять та частково аналогія. Такі методи беруть свій початок ще з середніх віків і сьогодні вони є неефективними під час навчання [56, с. 63].

Інтерактивні методи навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність. Суть його у тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де і учень і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання,

розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, вміють і здійснюють [46, с. 4].

Наразі відомі класифікації методів навчання мови за джерелами знань, рівнем пізнавальної діяльності учнів, способом взаємодії учителя й учнів на уроці.

I. Лернер, беручи за основу особливості й рівень пізнавальної діяльності учнів у процесі навчання, виокремлює такі методи [34, с. 14] :

- пояснювально-ілюстративний, або інформаційно-рецептивний, який полягає у тому, що вчитель надає матеріал за допомогою усного викладу матеріалу (підручників, посібників) або засобів унаочнення матеріалу (таблиці, схеми, кіно). Цей метод забезпечує лише перший рівень знань. Учні знайомляться з новим матеріалом, засвоюють його, співвідносять з інформацією, яку засвоїли раніше, але вироблення навичок і вмінь не відбувається;

- репродуктивний методи полягає у відтворенні і повторенні різних видів діяльності за вчителем за допомогою системи вправ, тренувань, програм. Цей метод також є не досить ефективним, через те, що учні не набувають знань самостійно, використовуючи результати не власної розумової діяльності;

- проблемний виклад характеризується тим, що вчитель ставить певну проблемну ситуацію перед учнями та допомагає вирішити її. Цей метод є досить ефективним у педагогічній діяльності, адже він допомагає розвинути аналітичні та пошукові здібності дитини;

- частково-пошуковий, або евристичний метод наближає учнів до самостійного розв'язання проблеми. За допомогою цього методу учні мають змогу побачити проблему, поставити питання, висловити власні припущення, знайти докази до власної гіпотези та зробити висновки;

- дослідницький метод використовується для стимулювання творчої діяльності учнів, передбачає формування навичок самостійного здобування

знань, вироблення висновків. Набуті знання є цінними, адже вони мають місце в практичній діяльності учнів.

За джерелами знань визначають методи навчання мови С. Чавдаров, О. Текучов, Л. Федоренко, Є. Дмитровський. О. Текучов подає таку класифікацію методів навчання мови: 1) слово (розповідь) учителя; 2) бесіда; 3) аналіз мови (спостереження за мовою, граматичний розбір); 4) вправи; 5) використання наочних посібників (схем, таблиць та ін.); 6) робота з навчальною книгою; 7) екскурсія [34, с. 25].

1) Метод розповіді – його основне призначення в тому, щоб забезпечити учнів інформацією для сприйняття, осмислення та запам'ятовування. Характер організації матеріалу під час розповіді може бути описово-розповідним або проблемним. Описово-розповідний виклад буде доречним під час характеристики мовних явищ або процесів. У свою чергу, проблемний виклад полягає в тому, що вчитель знайомить учнів із змістом проблеми та шляхами її розв'язання. Обов'язковою вимогою до всіх форм розповіді є чітка логіка викладу та доказовість.

2) Бесіда – зміст виучуваного матеріалу розкривається у відповідях учнів на поставлені вчителем запитання. Запитання повинні бути заздалегідь підготовані, чіткі та змістовні. Вони допомагають учням актуалізувати матеріал, встановлювати причинно-наслідкові залежності, сприяти формуванню понять.

3) Аналіз мови – цей метод допомагає осмислити мовні явища та факти. Він передбачає наявність спеціально підібраного матеріалу відповідно до теми уроку. Активним джерелом аналізу виступають аудіозаписи та відеоматеріали. Проведення спостережень над мовним матеріалом допомагає вникнути в суть явищ, сприяє полегшенню розуміння, допомагає встановити відповідність між теоретичними і практичними знаннями.

4) Вправи – особливість цього методу у тому, що засвоєння матеріалу відбувається шляхом виконання практичних вправ. Вчитель за допомогою спеціально створених завдань керує діяльністю учнів і спрямовує її на

вироблення нових умінь та навичок. Усі вправи класифікуються за предметом (фонетичні, орфоепічні, орфографічні тощо), за формою їх виконання (усні та письмові), а також відповідно до мети. Найвідомішою є класифікація В. О. Онищука. За цією класифікацією усі вправи поділяються на підготовчі, вступні, тренувальні і завершальні [36, с. 58].

Підготовчі вправи проводяться перед вивченням нового навчального матеріалу і допомагають виявити та ліквідувати прогалини в знаннях.

Вступні вправи проводяться після засвоєння матеріалу і спрямовані на осмислення нового поняття, правила.

Тренувальні вправи сприяють закріпленню мовних умінь і навичок. До них відносяться вправи за зразком, вправи за інструкцією, порівняльні вправи.

Завершальні вправи використовуються з метою перевірки набутих знань у формі проблемних завдань, творчих робіт, контрольних робіт або тестування.

5) Використання наочних посібників – особливість цих методів навчання полягає у використанні зображень об'єктів і явищ, конкретних образів, які безпосередньо сприймають учні. До них належить ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження.

Ілюстрування – використання у навчальному процесі наочності (плакатів, карт, рисунків на дошці, картин та ін.) з метою оптимізації засвоєння знань.

Демонстрування – використання приладів, дослідів, технічних установок та ін. Цей метод ефективний, коли всі учні мають змогу сприймати предмет або процес, а вчитель зосереджує їхню увагу на головному, допомагає виділити істотні сторони предмета, явища, роблячи відповідні пояснення.

Самостійне спостереження – безпосереднє сприймання явищ дійсності. Методика організації будь-якого виду самостійного спостереження потребує послідовного використання його елементів. Це інструктаж учителя про мету,

завдання і методику спостереження (повторення або вивчення навчального матеріалу, необхідного для свідомого виконання завдань спостереження), здійснення спостереження, фіксація, відбір і аналіз його результатів учнем, узагальнення і формулювання висновків (вивчення вчителем поданих учнями матеріалів спостереження, їх аналіз і оцінка виконаної роботи) [40, с. 83].

6) Робота з книгою – посідає важливе місце під час вивчення мови і має свої особливості. Цей метод виховує в учнів самостійність, тому ця робота вимагає досить високого рівня пізнавальної діяльності і відповідної підготовки учнів. Вчитель має навчити дітей вміти працювати з підручником та знаходити відповіді на запитання.

7) Екскурсія – передбачає вивчення предметів або явищ у характерному для них оточенні або середовищі. Екскурсії мають велике освітнє значення і є засобом зв'язку навчання з життям. Навчальні екскурсії зв'язані з вивченням тих чи інших об'єктів. Залежно від цього вони поділяються на виробничі, природничо-наукові, краєзнавчі, географічні, історичні, літературні і т.ін. [16, с. 4].

Б. З. Вульфів класифікує методи навчання за джерелом знань і таким чином виокремлює 3 групи: словесні (розповідь, пояснення, бесіда, дискусія, лекція, робота з книгою), наочні (метод демонстрації і метод ілюстрації) і практичні (вправи, лабораторні та практичні роботи) [39, с. 120].

Л. Федоренко до джерел знань відносить теоретичний матеріал підручника, дидактичний мовний матеріал, живе мовлення і визначає три основні групи методів навчання: 1) методи теоретичного вивчення мови (бесіда, повідомлення, робота з підручником); 2) методи теоретики практичного вивчення мови і мовлення (робота з окремими мовними одиницями, їх формами); до них відносяться спостереження, розбір, диктант; реконструювання, конструювання; 3) методи практичні (робота з текстом для запам'ятовування традиції використання мовних одиниць у мовленні і для розвитку мовлення) – це перекази, твори.

Відповідно до того, що джерел сприйняття інформації всього чотири, то поширеним є поділ методів навчання на такі групи: візуальні, аудійні, кінестетичні та полімодальні [30, с. 77].

1. Аудійні методи навчання. Інформація представлена у звуках. До цієї групи входять всі види розповідей, бесід, пояснень, лекцій. У чистому виді ці методи забезпечують передачу й фіксацію інформації з аудійного каналу.

2. Візуальні методи навчання. Інформація представлена у вигляді зображення. До цієї групи входять демонстрації натуральних об'єктів й образотворчих посібників.

3. Кінестетичні методи навчання. Передача й сприйняття інформації організовані за допомогою м'язових зусиль й інших відчуттів тіла. Для загальноосвітньої школи й вузу в чистому виді дані методи не описані, однак навчання сліпих або глухих дітей можливо тільки за допомогою цих методів.

4. Полімодальні методи навчання. Інформація рухається по декількох каналах сприйняття.

4.1. Аудіо-візуальні – демонстрації діа-, кіно- і відеофільмів, деяких експериментів. Методи розраховані на одночасну візуальну й аудіальну фіксацію інформації.

4.2. Візуально-кінестетичні – методи, що включають виконання графічних і письмових робіт без усного пояснення/викладу: розпізнавання й визначення природних об'єктів, візуальні спостереження з наступною реєстрацією явища; сюди ж варто віднести методи, що припускають роботу з комп'ютером, що не має звукової карти. До цієї групи належать й основні методи навчання глухих дітей.

4.3. Аудіально-кінестетичні – прослуховування з наступним описом. У загальноосвітній школі зустрічаються рідко, але є провідними при навчанні сліпих дітей.

4.4. Аудіо-візуально-кінестетичні – проведення експериментів, демонстрація навчальних відео- і кінофільмів, роботи з комп'ютерними

навчальними програмами. При використанні даних методів інформація фіксується за допомогою всіх каналів сприйняття.

Основною формою передачі інформації від вчителя до учня до уроку. В останні роки з'явилося нове поняття пов'язане з сучасними реаліями – сучасний урок. Визначення поняття «сучасний урок» в педагогічній літературі останніх років зробив Ю. А. Конаржевський. На його думку, сучасний урок – це насамперед урок, на якому вчитель уміло використовує всі можливості для розвитку особистості учня, її активного розумового зростання, глибокого й осмисленого засвоєння знань, для формування її моральних основ [45, с. 6].

Для класно-урочної системи характерні такі елементи:

1. Основною одиницею навчання є урок.
2. Учні об'єднуються в класи за віком та рівнем підготовки.
3. Склад класу є постійним на весь шкільний рік.
4. Заняття з різних предметів є обов'язковими для всіх учнів.
5. В школі обов'язково існує розклад навчального процесу та канікулярного періоду.
6. Робота учнів відбувається одночасно і за однією темою згідно до навчальної програми.
7. Навчальним процесом керує вчитель.

О. Пометун розрізняє чотири форми організації навчальної діяльності учнів на уроці [55, с. 34]:

- парна (робота виконується між двома учнями або між вчителем і учнем);
- групова (вчитель створює умови для одночасного навчання всіх учнів);
- колективна (учні мають змогу навчати один одного);
- індивідуальна (учень самостійно засвоює матеріал та виконує завдання).

В педагогіці не існує ідеального варіанта уроку, який зміг задовольнити всі потреби освіти та виховання, адже для кожної окремої мети, потрібно добирати той чи інший спосіб подання інформації. Таким чином, науковці виокремили такі типи уроків:

- урок вивчення нового навчального матеріалу;
- урок формування і вдосконалення вмінь та навичок;
- урок закріплення та застосування знань, вмінь і навичок;
- урок узагальнення та систематизації знань;
- урок контролю і корекції знань, умінь і навичок;
- комбінований урок.

Коротко схарактеризуємо кожен тип уроку відповідно до дидактичного завдання щодо його використання.

Урок вивчення нового навчального матеріалу. Його метою є оволодіння новою інформацією та новими способами діяльності. Для того щоб процес засвоєння нових знань був ефективнішим, рекомендовано використовувати активну діяльність учнів та використання різних засобів подання матеріалу.

Урок формування і вдосконалення вмінь та навичок. За допомогою такої форми роботи, учні мають змогу закріпити раніше вивчений матеріал. Вчитель у свою чергу, зможе здійснити контроль за вивченням нового матеріалу та вдосконаленням умінь і навичок.

Якщо попередні види уроків можна використовувати без певної бази знань, то для уроків закріплення та застосування знань, умінь і навичок, обов'язково повинна бути база знань, через використання яких відбудеться досягнення дидактичної мети заняття.

У свою чергу, уроки узагальнення та систематизації спрямовані на вирішення двох основних дидактичних завдань – перевірку рівня засвоєних знань та більш глибоке осмислення навчального матеріалу.

Останнім різновидом уроків є уроки контролю та корекції знань, умінь і навичок, які направлені на контроль за рівнем усвідомлення та розуміння матеріалу і корекцію знань, умінь і навичок.

Сучасний урок – повинен орієнтуватись на сучасних учнів та їх особистісних і освітніх потреб. Наразі для сучасних дітей урок у вигляді звичайної бесіди або лекції є не цікавим. Такі форми роботи не сприяють створенню або вдосконаленню нових знань, умінь або ж навичок. Сучасні діти все більше залежні від технічного прогресу і вони вважають, що комп'ютери та Інтернет, дають набагато більше матеріалів для роздумів ніж звичайні книги або підручники.

Якщо вчитель хоче бути зрозумілим учневі, сучасним, цікавим, він повинен володіти технічними засобами навчання. Так , наприклад, вчитель повинен володіти технікою створення презентацій, онлайн-тестів, QR-кодів і т.ін. Урок з використанням сучасних технологій і має право називатись сучасним уроком.

1.2. Інтерактивні методи навчання

В останні десятиліття великої популярності у освітньому процесі набули сучасні інтерактивні технології. Це порівняно новий, творчий, цікавий підхід до організації навчальної діяльності учнів.

Слово «*інтерактив*» походить від англійського слова «*interact*». «*Inter*» – означає взаємний, «*act*» – діяти. Інтерактивний – здатний взаємодіяти або перебувати в режимі бесіди, діалогу з будь-чим (наприклад, комп'ютером) або з будь-ким (людиною). Сутність інтерактивного навчання полягає в активному залученні всіх учнів до процесу пізнання [59, с. 8].

До трактування інтерактивних методів науковці підходять по-різному.

І. Кочан та Н. Захлюпана під інтерактивним розуміють «діалогове навчання, у процесі якого відбувається взаємодія вчителя й учнів...; всі учні залучаються до процесу пізнання, кожен учень робить свій особливий індивідуальний внесок, відбувається обмін знаннями, ідеями, способами

діяльності; навчання проходить в атмосфері доброзичливості і взаємної підтримки» [33, с. 119].

О. Пометун та Л. Пироженко вважають, що «інтерактивні технології навчання включають в себе чітко спланований очікуваний результат навчання, окремі інтерактивні методи і прийоми, що стимулюють процес пізнання, та розумові і навчальні умови й процедури, за допомогою яких можна досягти запланованих результатів» [33, с. 29].

О. Січкарук трактує інтерактивні методи як «методи, в основі яких лежить спілкування. Воно має чітко ви значену тему, мету, дидактичне завдання. Результатом такого спілкування є вирішення проблеми, розв'язання задачі, знаходження шляхів рішення критичної ситуації» [50, с. 18]. Інтерактивне, групове навчання є тим середовищем, яке найбільш природно моделює зовнішнє соціальне оточення, вчить публічній комунікації, а отже, сприяє соціалізації людини та її вмінню раціонально і корисно діяти в суспільстві [50, с. 24].

Проаналізувавши наукову літературу, Н. В. Шварп вважає, що частково інтерактивні методи використовувалися ще в перші десятиріччя минулого століття і були поширені в педагогіці та практиці української школи в 20-ті роки масштабного реформування шкільної освіти. Наприклад, бригадно-лабораторний та проектний методи, робота в парах змінного складу, виробничі та трудові екскурсії й практики, які були не лише новим словом у радянській педагогіці, але й мали вплив на освітній процес всього світу.

Лише у 60-х роках ХХ сторіччя у радянській дидактиці з'явився інтерес до групової форми навчання у зв'язку з вивченням проблеми пізнавальної активності, самостійності учнів. У працях вчених цього періоду (Л. Аристової, М. Данилова, М. Єсіпова та ін.) відзначалося, що коефіцієнт роботи учнів на окремих уроках становить від 40-60%, що обумовило появу групової (колективної) форми [1, с. 20].

У 70-х роках важливий напрям досліджень загальних форм навчання був пов'язаний з навчально-пізнавальною діяльністю в умовах колективної,

групової, індивідуальної роботи (А. Алексюк, Ю. Бабанський, І. Лернер, Х. Лійметс, А. Матюшкін та ін) [1].

Особливістю інтерактивного навчання є активна взаємодія всіх учасників освітнього процесу. Синонімами до інтерактивного навчання є співнавчання, взаємне навчання, колективне навчання, групове навчання. У цьому випадку викладач і учень виступають рівноправними та рівнозначними особистостями.

Виокремлюють такі ознаки інтерактивного навчання:

- розширення пізнавальної активності шляхом заохочення кожного учасника до здійснення групової результативної роботи;
- ситуація взаємонавчання, коли кожен має право на висловлення своєї думки, яка формується з власних знань в досвіді особистості;
- ситуація успіху, що виражається у атмосфері доброзичливості і взаємопідтримки, яка дозволяє кожному відчувати себе комфортно, успішно, відзначати досягнення як власні, так і інших учасників групи;
- різноманітність форм роботи (індивідуальна, групова, парна, робота в командах);
- різноманітність форматів навчання, що передбачає наявність таких форм роботи як ділові ігри, проекти, робота з документами, творчі завдання, різними джерелами інформації.

Ще у 1969 році професором Дейлом було виявлено найбільш ефективніші способи навчання. Він дійшов висновку, що лекції або прочитання матеріалу з підручника є найменш ефективними способами навчання, тоді як найбільш ефективнішими способами є застосування теоретичних знань на практиці та навчання через надання інформації іншим.

Результати його досліджень були оформлені у вигляді піраміди сприйняття інформації, або конусу Дейла, який ілюструє взаємозв'язок між способом пізнання та рівнем засвоєння знань (додаток 1).

Тобто чим більшу активність учень проявляє під час навчання, тим краще засвоюються знання, які в подальшому знайдуть своє відображення у

результаті практичної діяльності [12, с. 15]. Згідно його праці, лекції засвоюються учнями на 5%, читання – 10%, аудіо-, візуальні методи – 20%, спостереження за явищами та процесами – 30%, групові дискусії – 50%, дидактичні ігри – 70% та через навчання інших засвоюється 90% інформації.

Інтерактивні технології поділяються на чотири групи залежно від мети уроку та форми організації навчальної діяльності учнів:

1. Інтерактивні технології кооперативного навчання.
2. Інтерактивні технології колективно-групового навчання.
3. Технології ситуативного моделювання.
4. Технології опрацювання дискусійних питань [10, с. 39].

До технологій кооперативного навчання належать методи роботи в парах, ротаційні (змінювані) трійки, два – чотири – усі разом, карусель, робота в малих групах (діалог, синтез думок, спільний проект, пошук інформації, коло ідей), акваріум.

Технології колективно-групового навчання складаються з обговорень проблеми в загальному колі, мікрофону, незакінчених речень, мозкового штурму, ажурної пилки, навчаючись-учусь, дерева рішень та вирішення проблем.

До технологій ситуативного моделювання належать імітаційні ігри, рольові ігри, судові слухання та громадські слухання.

Такі методи, як «Прес», «Займи позицію», «Зміни позицію», неперервна шкала думок, дискусія, ток-шоу, оцінювана дискусія та дебати, належать до технологій опрацювання дискусійних питань (додаток 2).

Надалі у науковій роботі ми здійснимо опис технологій інтерактивних методів з прикладами їх використання під час навчання.

Технологія роботи в групах є особливо ефективною на початкових етапах навчання. Вона може використовуватись для досягнення багатьох дидактичних цілей, наприклад, для засвоєння, закріплення нового матеріалу, перевірки знань, налагодженн відносин між учнями або ж задля урізноманітнення навчального процесу. Ця форма роботи допомагає дитині

розвинути власні комунікативні здібності, здатність вести дискусію, вислуховувати та аналізувати думки інших людей, ораторські здібності, а також сприяє активному розвитку мовлення та поповнення словарного запасу учнів.

Під час застосування методу роботи в групах учень не зможе ухилитись від виконання завдання або ж «захватись за спинами» інших дітей. Робота в парі є гарним методом для економії часу, адже такі завдання виконуються набагато швидше.

Для того, щоб правильно організувати роботу в парах, О. Пометун [55, с. 110] пропонує низку правил. Дослідниця вважає, що спочатку вчитель повинен запропонувати учням завдання, поставити запитання для невеликої дискусії і після цього вчитель надає дітям деякий час для сформування власних думок. Другим етапом є об'єднання дітей у пари та прохання обговорити власні ідеї зі своїм партнером. Діти мають досягти згоди під час обговорення. Завершальним етапом є представлення результатів обговорення перед усім класом.

Використати цей метод можна, наприклад, під час вивчення теми «Лексичне значення слова» за підручником О. Глазова у 5 класі [10, с. 35].

1. Учитель об'єднує дітей у групи і вони за Тлумачним словником знаходять значення певних слів. Хто швидше впорається і правильно віднайде значення всіх слів, та група дітей перемагає. Таким чином, вчитель зможе згуртувати дітей, швидше виконати завдання, а також сприятиме навичкам пошукової роботи за підручником.

Завдання: Визначте лексичне значення поданих слів за Тлумачним словником у підручнику.

Вислів, кмітливий, гуртувати, взаємини, вчасний, мріяти.

2. Учитель об'єднує дітей в пари і вони виконуються завдання за підручником. Вони мають переписати текст та відредагувати речення, таким чином, виправивши лексичні помилки. Після цього діти влаштовують взаємоперевірку один одного. Це дозволяє дітям відчувати власну значущість,

збагатити словниковий запас, а також сприятиме закріпленню нових знань та навичок редагування тексту.

Завдання: Прочитайте речення, визначте допущені лексичні помилки. Запишіть речення, виправивши помилки.

1. За вірну відповідь на уроці я отримав гарну оцінку. 2. Моє відношення до прочитаного оповідання я висловив у своєму творі.

Подібною до роботи в парах є робота у ротаційних (змінюваних) трійках. Цей метод сприяє активному аналізу навчального матеріалу і обговоренню його з метою осмислення, закріплення і засвоєння. Особливістю цього методу є постійна зміна трійок, таким чином, це дозволяє учням за урок поспілкуватись та попрацювати з усіма однокласниками, а також під час виконання таких завдань і зміни трійок, учень має змогу багато рухатись, що певним чином заміщує фізкультхвилинку на уроці.

Для того, щоб організувати такий вид роботи, потрібно:

1. Розробити різноманітні питання і завдання. Якщо цього дозволяє предмет викладання, то це повинні бути питання на які немає однозначної відповіді.

2. Об'єднати учнів у трійки. Кожна трійка обов'язково повинна бачити інші трійки, таким чином вони повинні розміщуватись по колу.

3. Надати кожній трійці по завданню чи питанню. Вони повинні бути однаковими для всіх.

4. Після виконання завдання чи відповіді на питання, вчитель повинен сформулювати нові трійки. Результатом такого поділу повинні бути абсолютно нові трійки.

5. Вчитель має змогу змінювати трійки безліч разів. Це залежить від кількості запитань або завдань.

Такий метод можна використовувати на різних уроках. Так, наприклад, при вивченні теми «Франція» з предмету «Географія» у 10 класі учні об'єднуються в «трійки», які розміщуються по колу. Завдання однакові для всіх «трійок». Першим завданням може бути складання «паспорту» країни

(офіційна назва, площа, чисельність населення, державний устрій, мова, релігія тощо). Після роботи з атласами та підручником одна з «трійок» представляє власний «паспорт» країни, а інші, за потреби, доповнюють її. Після цього учасники «трійок» розподіляються від 1 до 3. Учні з номером 2 переходять до наступної трійки за годинниковою стрілкою, а з номером 3 – через 2 трійки проти годинникової стрілки. Учні з номером 1 залишаються на місці. Трійки можуть рухатися стільки разів, скільки питань задає вчитель [23, с. 22].

Щодо вивчення української мови, то під час теми «Групи слів за значенням. Синоніми» за підручником О. Глазова у 5 класі, для закріплення теоретичних відомостей про синоніми, пропонуємо виконати декілька вправ зі змінними трійками.

Учитель об'єднує учнів у трійки, які виконують одне завдання.

Завдання: Прочитайте текст, уникаючи повторів слів. Для цього повторювані слова замінійте їхніми синонімами.

Понад берегами озера стояли великі білі птахи. Птахи пильно дивилися у воду. Ось один птах злетів і зник у хащах очеретів. За цим птахом знялися другий птах і третій. Один із птахів загубив перо. Перо впало недалеко. Ми підняли перо. Що це було за чудове перо! Перо чарувало витонченою формою, білосніжним кольором, було пухнасте, м'яке. Пір'їна нагадувала художній твір. Це було перо білої чаплі. Саме розкішне пір'я чапель відіграло в їхній долі сумну роль. У кінці позаминулого століття пір'ям оздоблювали капелюшки. Дуже скоро у країнах Європи білі чаплі стали рідкісними птахами (*З книжки «У світі тварин»*).

Причому синоніми не повинні повторюватись у групах. Далі шляхом жеребкування, учні формують нові трійки і виконують нове завдання.

Завдання 2: До іншомовних слів доберіть із довідки синоніми – слова української мови. Запишіть слова парами.

I. Процент, аргумент, лайнер, адвокат, лексикон. II. Пілот, контроль, аплодисменти, імітація, лаконічність.

Довідка: І. Відсоток, літак, захисник, доказ, словник. П. Льотчик, оплески, перевірка, наслідування, стислість.

Похідним від парної роботи є і метод «два – чотири – всі разом», який сприяє довершенню навичок спілкування у групі, вмінь переконувати та вести дискусію.

Для того, щоб ефективно використати цю методику, вчитель спочатку ставить запитання до всіх дітей. Зазвичай, це питання є дискусійним. Після того, як кожен учень сформулює власну думку з цього приводу, вчитель об'єднує учнів у пари. В парах вони повинні обговорити свої думки з партнером і дійти спільного рішення щодо запропонованої ситуації або проблеми. Після цього вчитель об'єднує пари в четвірки і ставить перед ними ту саму задачу. Вони обов'язково повинні досягти згоди всіх учасників спілкування. Залежно від кількості учасників у групі з четвірок можна утворити ще більші групи. Цей метод є особливо ефективним під час вивчення літератури, але він є досить затратним у значенні часу уроку.

Метод «два – чотири – разом» буде ефективним на першому вступному занятті з української мови. Так, учні 5 класу будуть дискутувати на тему «Яка роль мови в житті суспільства?», «Чому державною мовою має бездоганно володіти кожен громадянин України незалежно від національності?», «Що може зробити кожен із нас для розвитку української мови?».

Наступним варіант кооперативного навчання має назву «карусель». Він є найбільш ефективним для одночасного включення всіх учасників в активну роботу для обговорення дискусійних питань. Ця технологія застосовується для обговорення антагоністичних позицій щодо проблеми, для збирання інформації з теми, для перевірки знань та для розвитку вмінь аргументовано висловлювати власну позицію.

Організація роботи за метод «Карусель» передбачає наступні етапи:

1. Розсадити учнів по внутрішньому і зовнішньому колу, щоб всі бачили один одного. Внутрішнє коло є нерухомим, в той час як зовнішнє

коло – рухливе (учасники пересуваються на один стілець і це надає змогу працювати з новими партнерами).

2. Мета учнів – пройти все коло, виконуючи поставлене завдання.

О. Пометун виділяє декілька варіантів роботи. У першому варіанті учасники внутрішнього кола є прихильниками однієї точки зору, а зовнішнього – протилежної. Спочатку йде обмін різними точками зору. Учні фіксують все почуте у своїх записничках. За сигналом вчителя відбувається зміна партнерів.

У другому варіанті кожен учень, який сидить у зовнішньому колі, має листок з конкретним питанням або темою і під час зміни партнерів, він збирає всю інформацію, всі погляди щодо своєї теми або питання. Наприкінці відбувається прослуховування окремих виступів учнів. У цьому випадку, метод направлений на узагальнення раніше здобутих знань.

У третьому варіанті учні заздалегідь готують запитання або терміни й фіксують його на маленьких аркушах, а на звороті пишуть власне ім'я. Вони обмінюються запитаннями під час роботи і у разі правильної відповіді учень отримує від автора запитання цю картку. Цей варіант є близьким до проведення змагань, адже у кінці той, хто заробив найбільше карток є переможцем. Його можна винагородити найвищою оцінкою за роботу на уроці.

Використовувати цю методику можна, наприклад, під час вивчення теми «Ступені порівняння прикметників» для учнів 5 класу з англійської мови. Учні розділяються на два кола. У внутрішньому колі учні отримують картки з надписами форм найвищого ступеня порівняння прикметників (taller, happier, funnier, shorter, bigger, younger, older). У зовнішньому колі учні отрують надписи – Are you..? При цьому учні зовнішнього кола ставили запитання: – Are you tall? Учні внутрішнього кола відповідали: – I am taller (shorter, bigger...). Після відповіді учні за сигналом вчителя пересуваються на один стілець вперед і таким чином мають змогу попрацювати з новим

партнером. Мета гри – пройти все коло, виконуючи поставлене завдання [17, с. 3].

Щодо вивчення української мови, то ця методика буде актуальною під час вивчення теми «Лексикологія» за підручником О. Заболотного учнями 5 класу. Для засвоєння термінологічної бази з цієї теми учні зовнішнього кола напишуть на аркуші поняття, а учні внутрішнього кола повинні дати пояснення цього поняття. Якщо ця відповідь була правильною, то учень отримує картку з цим поняттям. У кінці уроку дитина у якої таких карток буде більше, отримає у вигляді винагороди найвищу оцінку.

Терміни для засвоєння:

Лексикологія, лексичне значення слова, тлумачний словник, однозначні слова, багатозначні слова, пряме значення слова, переносне значення слова, синоніми, синонімічні ряди, антоніми, антонімічні пари, омоніми, пароніми [21, с. 30-42].

Іншим прикладом побудови уроку з використанням методу «Карусель» є проведення дискусії за темою «Роль лексикології у житті людини», «Місце лексикології у системі наук».

Така інтерактивна технологія допомагає добре вивчити й закріпити граматичний матеріал, адже дітям цікаво отримувати знання невимушено. І це дає свою результативність. Дана технологія актуальна не тільки для вивчення й закріплення граматичного матеріалу, а також для опрацювання нових лексичних одиниць.

Іншим різновидом інтерактивних технологій є робота в малих групах. Зазвичай її використовують для вирішення складних проблем, що потребують колективного вирішення. Рекомендовано використовувати цю методику лише тоді, коли завдання вимагає спільної, а не індивідуальної роботи.

Для того, щоб розпочати підготовку до роботи з цим методом, потрібно впевнитись в тому, що всі учні володіють потрібними знаннями і навичками. Після цього вчитель об'єднує учнів у групи (найоптимальніша кількість

учасників – 5, але можна розпочати з 3 дітей). Усі члени групи повинні бачити один одного.

Вчитель повинен розподілити ролі учасників групи (спікер, секретар, доповідач, посередник).

Спікер є керівником групи. В його обов'язки входить зачитування завдань групі, організування порядку виконання, заохочування до роботи всіх дітей, підбиття підсумків бесіда, а також саме спікер повинен визначити доповідача для представлення результатів.

Функції секретаря у тому, що він веде облік результатів роботи групи (коротко і розбірливо), а також повинен бути готовим у разі затруднення допомогти доповідачу.

Посередник виконує більше технічну функцію і стежить за часом роботи групи, але також він може морально підтримувати та заохочувати групу до роботи.

Функції доповідача: чітко висловити власну думку та доповісти про результати колективної праці.

Важливим елементом групової роботи є представлення результатів колективної діяльності. Залежно від змісту і мети навчання можливі різні варіанти організації роботи груп.

1. Метод «діалогу», що передбачає спільний пошук групами узгодженого рішення. Діалог – це специфічна форма спілкування, коли людина сприймається як партнер із правом на власну позицію, на свій індивідуальний спосіб сприйняття світу [57, с. 5]. Урок-діалог сприяє налагодженню взаєморозуміння між вчителем та учнем, розвиває високий рівень мотивації та пізнавальної активності учнів.

Діалог є компонентом особистісно орієнтованого навчання, яке утверджує форму навчального спілкування, побудована на активній взаємодії та взаєморозумінні учасників. Урок-діалог будується на основі таких принципів як:

- культурологічний – вивчення художнього тексту через власний світогляд, сприйняття і осмислення через книгу взаємовідносин між людиною і світом
- історичний – взаємозв'язок між сучасність та минулим, огляд різних історичних епох
- гармонізація та діалогізація навчання – встановлення між учнями та книгами рівноправного обміну духовними цінностями.

На мою думку, найдоречніше використовувати метод діалогу при вивченні літератури. Наприклад, під час вивчення у 10 класі новели Стефаника «Камінний хрест», вчитель має змогу поставити учням запитання щодо актуальності цього твору в наш час або обговорити тему еміграції (виявити як діти ставляться до емігрантів, чому, причини масової еміграції).

2. «Синтез думок» – метод, за яким учні після розподілення на групи, не занотовують матеріал на дошці, а передають власний варіант іншим групам. В свою чергу інші групи доповнюють ці думки і відкрито говорять з якими думками вони погоджуються, а з якими – ні. На основі такого обговорення складається загальний звіт, котрий обговорює весь клас.

Така групова робота має певні переваги:

- знімає стрес;
- розвиває комунікативні якості;
- створює позитивну психологічну атмосферу;
- розширює межі та сферу спілкування [35, с. 14].

Наприклад, під час вивчення у 7 класі оповідання Дж. Олдріджа «Останній дюйм», рекомендується обговорити з дітьми проблему батьків і дітей, як у сучасному світі порозумітись таким різним людям. Таким чином, вчителя має змогу вислухати всі позиції дітей, діти мають змогу вільно висловитись на цю тему і, можливо, список порад для спілкування батьків і дітей допоможе учням у реальному житті.

3. «Спільний проєкт» – універсальний метод, який може використовуватись на заняттях з різних предметів та на різних етапах уроку.

По завершенню роботи кожна група представляє власний звіт. Спільний проєкт допоможе дітям налагодити стосунки в колективі, виховає почуття відповідальності, сприятиме розвитку творчих, пізнавальних та пошукових здібностей.

Проєктний метод здійснюється в декілька етапів:

1. Підготовка (визначення теми і мети проєкту) .
2. Планування:
  - а) визначення джерел, засобів збору, методів аналізу інформації, засобів представлення результатів ;
  - б) встановлення критеріїв оцінки результату і процесу .
3. Збір інформації (спостереження, робота з літературою , анкетування ,експеримент) .
4. Аналіз (аналіз результатів , формулювання висновків) .
5. Подання й оцінка результатів (усний, письмовий звіт, оцінка результатів і процесу дослідження) [42, с. 10].

Наприклад, на уроці української літератури у 9 класі під час вивчення творчості І. Карпенко-Карого «Хазяїн», вчитель об'єднає учнів в 2 групи. Перша група повинна підготувати проєкт про духовні багатства нації, а друга група – про матеріальні багатства. Учні матимуть змогу висловити власні думки про духовні або матеріальні багатства, зібрати інформацію щодо психологічних досліджень з цього приводу, дібрати приклади з життя, а також з комедії «Хазяїн». Цей метод буде ефективним способом сприйняття та глибшого усвідомлення твору.

Методом патріотичного виховання буде підготовка проєктів з української мови за темами «Я – українець», «Моя мова» або «Віра в майбутнє України». І. М. Дичківська пропонує наступний алгоритм здійснення проєктної діяльності [14, с. 73]; (додаток 3).

Проєктний метод має велику кількість переваг, але серед величезного недоліку є кількість часових та моральних затрат, адже метод проєкту створюється протягом великого проміжку часу.

4. «Коллективний пошук інформації» – є різновидом групової роботи, результатом якої є відповіді на поставлені вчителем питання. Використовується для того, щоб оживити не цікавий для учнів матеріал.

Для груп створюються питання, відповіді на які учні мають знайти за допомогою різних джерел. До таких джерел належать роздатковий матеріал, документи, підручники, довідкові видання, доступна інформація на комп'ютері, прилади або ж пам'ятки матеріальної культури.

Прикладом використання такого методу може бути цитатна характеристика образу літературного персонажа, створення хронологічної характеристики життя і творчості письменників, віднайдення слів іншомовного походження або ж діалектизмів в словниках.

Так, наприклад, під час вивчення твору Івана Франка «Захар Беркут», учням пропонується з'ясувати значення слів за допомогою Тлумачного словника. Діти об'єднуються у групи і кожна має віднайти значення певних лексичних одиниць та у кінці групової роботи обмінятися цим матеріалом з протилежною групою.

Слова для з'ясування: бегетіти (тривожно ревіти), бовдури (густі клуби диму), вивіз (дорога, що веде на гору між високими стрімкими скелями), дідицтво (володіння, маєток), засіка (штучна перешкода з повалених дров), кармазиновий (малинового кольору), шилевий знак (стовп, що показує милі).

Метод роботи з джерелами можна використовувати під час вивчення синонімів у 5 класі за підручником О. Єрмоленка. Цей підручник є великою знахідкою для філологів та мовників, адже він містить велику кількість словників (тлумачний, орфографічний, власних імен, синонімів та фразеологізмів). Для збагачення словникового запасу, а також для тренування навичок роботи з джерелом пропонується наступна вправа.

Завдання: Прочитайте, підставляючи замість тлумачення в дужках потрібне слово з довідки (використовуючи тлумачний словник).

Алупка. Колись ця місцевість була відома тим, що тут водилось багато лисиць. Зубчата вершина Ай-Петрі приваблює сотні (люди, що подорожують, поєднуючи активний відпочинок і пізнання, спорт). Їх цікавить Алупкинський палац-музей, створений за проектом відомого архітектора Едуарда Блора. Мармурові (струмінь води, що б'є вгору або витікає під тиском), зимовий сад, чудовий (великий декоративний сад з доріжками для прогулянок, алеями, водоймами, майданчиками для ігор), ставки, (природні або штучні водоспади уступами) надають неповторності музею.

Довідка: каскад, турист, парк, фонтан [14, с. 154].

5. «Коло ідей» – метод за допомогою якого вирішуються суперечливі, неоднозначні питання; створюється відповідний список ідей, які допомагають під час вирішення проблемних питань. Важливою особливістю такого методу є залучення всіх школярів до обговорення шляхів вирішення суперечливих питань. Прикметною рисою є те, що завдання є однаковим для всіх, його мають виконати всі школярі і показати результати обговорення. Вчитель повинен опитати всі групи, даючи можливість висловитись кожній дитині. Так заслуховуються усі ідеї, навіть найсміливіші. «Коло ідей» є ефективним методом для обговорення та вирішення проблемних питань, а також дає змогу висловити власну думку кожному школяреві.

Порядок проведення:

- вчитель ставить дискусійне питання та пропонує обговорити його в групах;
- після того як вичерпався час на обговорення, кожна група представляє лише один аспект проблеми, яку обговорювали;
- групи висловлюються по черзі, поки не буде вичерпано всі відповіді;
- під час обговорення теми на дошці складається список зазначених ідей;

- коли всі ідеї з вирішення проблеми висловлені, можна звернутись до розгляду проблеми в цілому і підбити підсумки роботи.

Наприклад, на уроці фізики вчитель може поставити учням проблемне питання «Яка роль електроприладів у житті людини? Чи можливо жити без електроприладів у сучасному світі?». Таким чином, учні мають змогу побачити зв'язок фізики з сучасним життям, узагальнити свої знання, стимулювати зацікавленість в подальшому вивченні шкільного предмету [18, с. 7].

Ще одним варіантом кооперативного навчання є акваріум. Він може бути запропонований тільки за умови, що учні вже мають добрі навички групової роботи.

Спочатку вчитель повинен об'єднати у групи по 4-6 осіб і запропонувати їм ознайомитись із завданням. Одна з груп сідає в центрі і отримує завдання для проведення групової дискусії. Групі пропонується вголос протягом декількох хвилин обговорити можливі варіанти розв'язання проблемної ситуації. Учні, які знаходяться у зовнішньому колі не втручаються у хід обговорення. Після цього вчитель запитує у групи чи погоджуються вони з цією думкою, чи була вона аргументованою та який з аргументів вони вважають найбільш переконливими. Після цього у центрі «акваріума» з'являється інша група.

Існують два варіанта виконання вправи «Акваріум»:

1) опозиційний «Акваріум» – це тип групового обговорення, який використовується, коли є дві різні точки зору, аргументи на одне й те саме питання. Поки група, яка відстоює одну позицію обговорює її у колі, решта класу виступає у ролі слухачів та спостерігачів. Потім групи міняються місцями. Такий підхід має на меті зробити все, аби групи послушали одна одну та сформулювали питання, які їх цікавлять у позиції опонентів. Після того, як обидві позиції озвучені, учні мають переосмислити свої аргументи, або ж продовжити відстоювати власні переконання.

2) «Акваріум» багатьох точок зору – такий формат роботи дозволяє учню подивитися на питання чи текст з різних точок зору. По-перше, задайте вектори думок декільком групам. Наприклад, клас може подивитися на історичного персонажа з різних точок зору з огляду на прояви його особистості чи характеристику. Відповідь на питання «чому постать прийняла певне рішення?», може бути розкрита з декількох точок зору: його вік та досвід, вплив друзів та ворогів, політичні переконання, соціальний статус, фінансове положення тощо. Така стратегія чудово підійде для аналізу художнього твору [22, с. 12].

Наприклад, працюючи над повістю І. Франка «Захар Беркут», можна поставити учням проблемне запитання: «Що важливіше: громадська справа чи особистий інтерес? Чи можна пожертвувати життям рідної людини заради врятування багатьох?» Відповісти на це питання нелегко і тому дискусія має бути досить цікавою. Після вивчення повісті повертаємося до них і перевіряємо («Чи згодні з попередніми твердженнями?», «А в кого інша думка? Чому?»).

На уроках з української літератури у сьомому класі, вивчаючи повість Г. Тютюнника «Климко», доцільно поставити проблемне запитання: «Чи вміємо жити для інших?» Дізнавшись про вчинки головного героя, діти усвідомлюють, що на самопожертву здатні не всі, що в житті багато хто дбає лише про власний добробут, а Климко є ідеалом доброти, самовідданості, чуйності і милосердя людської душі. Ці риси роблять хлопчика особливим і саме цим він подобається багатьом дітям.

Наступною групою інтерактивних технологій є технології колективно-групового навчання. Ця група характеризується одночасною спільною (фронтальною) роботою всього класу. Найпоширенішою методикою є обговорення проблеми в загальному колі. Метою цієї технології є прояснення певних положень, привертання уваги учнів до складних, життєвих питань, мотивація навчальної діяльності, актуалізація опорних знань. Вчитель має докласти зусилля щоб долучити до дискусії всіх учасників.

Перш за все для цього всі учні повинні ознайомитись з предметом обговорення (тема, текст, лексичні одиниці тощо). Учні повинні висловлюватись за власним бажанням. Коли всі учні висловили власну позицію з питання, вчитель робить своєрідний висновок або ж висловити власну думку з цього приводу.

Наприклад, після прочитання вірша Ліни Костенко «Життя іде і все без коректур...» вчитель ставить проблемне запитання: «Чи можна вносити в життя поправки?». Учні відповідають, що життя – це не чернетка, з якої можна переписати на чистовик, тож треба прагнути жити без помилок, принаймні, без грубих, щоб не було соромно й боляче за свої вчинки. Життя кожному дається лише одне, та й ще так швидко воно плине, значить, потрібно жити за високими законами совісті, правди і честі. На порозі дорослого життя дітям потрібно запам'ятати, що життя має тільки один варіант – чистовий: «Життя іде і все без коректур, і як напишеш, так уже і буде.»

На мотиваційному етапі під час вивчення поеми Шевченка «Кавказ» можна запропонувати дев'ятикласникам проблемні питання: «Яка суспільно-політична ситуація на землях Кавказу сьогодні?», «Чи можна виправдати будь-яку війну?». Такі питання спонукають учнів аналізувати сьогодення та порівнювати його з минулими подіями. Зазвичай висновок є наступним, будь-яку війну не можна ніяк виправдати, адже в результаті цього гине ціла нація безвинних людей.

Різновидом загального обговорення є технологія «Мікрофон», яка надає можливість кожному висловити свою думку швидко і по-черзі. Для здійснення цієї методики вчитель повинен заздалегідь підготувати запитання та поставити їх учням. Учні повинні висловлюватись за допомогою якогось предмета, що буде символом мікрофона (олівець, ручка тощо). Таким чином, в класі буде панувати тиша та дисципліна, адже говорити має змогу тільки той, у кого є мікрофон. Особливістю цієї методики є те, що вчитель не повинен коментувати або ж оцінювати відповіді учнів.

Цей метод можна використати на підсумковому етапі уроку, коли учні повинні коротко висловитись про те, які знання вони здобули на уроці, чи все їм було зрозуміло, які нові навички та вміння вони здобули.

Також його можна використовувати під час обговорення проблемних питань або ж ситуацій, наприклад, діти можуть коротко відповісти на запитання «Яка роль книги у вашому житті?», «Чи зможуть роботи витіснити звичайних вчителів», «Чи кожна людина може бути щасливою».

У поєднанні з методом «Мікрофон» часто використовується технологія «Незакінчених речень», що дає змогу ґрунтовніше працювати над висловленням власних думок. Вчитель повинен підготувати запитання, учні в свою чергу мають відповідати на ці запитання за певною запропонованою формулою.

Метод «Незакінчених речень» можна використовувати на початку уроку для повторення раніше вивченого матеріалу. Наприклад, під час вивчення теми «Лексикологія» у 5 класі, рекомендується розпочати урок з відновлення у пам'яті попередньої теми. Для цього учням пропонується відповідати на наступні запитання:

1. Розділ науки про мову, що вивчає всі наявні в мові слова, називається... (лексикологією).
2. Лексичне значення слова – це... (те, що слово означає, це зміст, укладений у нього народом – творцем певної мови).
3. Граматичне значення вказує на ... (належність слова до певної частини мови та на його граматичні ознаки).
4. Слова з одним лексичним значенням називають... (однозначними).
5. Слова, які мають кілька лексичних значень, називають... (багатозначними).

Такий метод можна оформити й письмово, наприклад у вигляді кросворду до тем «Лексикологія» для узагальнення знань учнів (додаток 4).

Запитання у формі незакінчених речень:

1. Синонімом до слова гігантський є ...

2. Багатозначні слова можуть вживатись у прямому і .... значеннях.
3. У слова байка є два значення: 1) літературний твір; 2)...
4. Синоніми повністю тотожні за значенням називаються ...
5. Для того щоб знайти значення омонімів використовуються омонімічні ...
6. Омоніми гумористичного забарвлення є основою для створення ...
7. Слова білуха і білуга є ...
8. Паронімом до слова доля є слово ...
9. Пароніми – це слова, які різні за значенням, а за вимовою ...
10. Синоніми утворюють синонімічні ряди або синонімічні ...
11. Антонімом до слова день є слово ...
12. Омоніми утворюються внаслідок випадкового збігу ... слів.

Наступним методом є «Мозковий штурм» – відома інтерактивна вправа колективного обговорення. Мозковий штурм спонукає учнів проявляти уяву та творчість, надає можливість їм вільно висловлювати власні думки.

При цьому дотримуються наступних дій:

1. Потрібно врахувати всі ідеї і не залишити жодну поза увагою. Важливим є не оцінювати ідеї під час їх висування, адже у такому випадку, учні будуть зосереджені власне на захисті своїх ідей, ніж на їх модернізації, удосконаленні та вигадуванні нових.

2. Вчитель повинен зацікавити та заохотити максимальну кількість школярів до власного висловлювання. Потрібно брати до уваги навіть фантастичні, нереалістичні ідеї. У результаті методу, повинно бути багато ідей, якщо ж їх кількість невелика, це означає, що учні не достатньо зацікавлені і декілька разів обдумують ідею перш ніж її висловити.

3. Ідей повинно бути багато, адже кількість ідей породжує їх якість. Вчитель повинен поставити певну умову, що учні мають надати якомога більше власних ідей. Таким чином, діти мають змогу пофантазувати та активізувати розумові здібності.

4. Учні мають повне право розвивати або зманювати ідеї інших дітей. Таким чином, через об'єднання або корекцію первинних ідей, висуваються нові, вторинні, які найчастіше є більш досконалішими і актуальними.

5. Обов'язковим етапом уроку з використанням методу «Коло ідей» є обговорення та оцінка висунутих ідей між вчителем та учнями. Для того щоб учнів швидко та ефективно розпочали інтерактивну діяльність, рекомендовано створити певний алгоритм навчання (це повинен бути послідовний перелік дій, які вони мають виконати). Для полегшеного сприймання інформації, такі пам'ятки можна створити як роздатковий матеріал (плакати, схеми або ж наочність через використання технічних засобів навчання). [22, с. 5].

Цей метод є універсальним, адже він може застосовуватись під час вивчення різних предметів, наприклад, на етапі актуалізації знань під час вивчення теми «Вітаміни» у 9-му класі, можна запитати: Що ви знаєте про вітаміни?.

Зазвичай, діти називають відомі їм вітаміни, продукти, в яких вони містяться, поняття «авітаміноз», пригадують з географії причину смерті багатьох моряків (хвороба цинга, що виникає за відсутності в організмі вітаміну С – порушується синтез білків). На дошці записуються всі відповіді, кожний аргумент обговорюється і під кінець обов'язково формулюється проблема: «А що ж це за речовини – вітаміни?», «Що ще необхідно дізнатися про них?» [13, с. 11].

Під час вивчення української літератури можна використати мозковий штурм за літературною течією. Наприклад, якщо вчитель запропонує учням пригадати, які відомості вони знають про романтизм, то схема відповіді учнів виглядатиме приблизно так (додаток 5):

Метод «Навчаючи – учусь» використовується при вивченні блоку інформації або при узагальненні та повторенні вивченого. Він дає можливість учням взяти участь у передачі власних знань своїм однокласникам. Використання цього методу дає загальну картину понять і

факторів, що їх необхідно вивчити на уроці, а також викликає певні запитання та підвищує інтерес до навчання.

Вчитель повинен створити картки з певними фактами, що стосуються теми уроку та роздати кожному учню по одній картці. Діти повинні поділитись цією інформацією з кожним з однокласників. Після того, як всі учні ознайомляться з інформацією, вчитель запропонує їм поділитись знаннями, які вони дізнались від однокласників. Відповіді можуть бути як усними, так і письмовими.

Ця вправа дає змогу учням удосконалити комунікативні вміння, налагодити стосунки з однокласниками, відчутти себе «володарем знань» та мати змогу відчутти себе вчителем. Зазвичай знання здобуті таким чином запам'ятовуються краще.

Наприклад, під час вивчення лексикології у 5 класі, пропонується роздати учням наступні картки з інформацією до цієї теми:

1. Лексичне значення слова – це те, що слово означає, це зміст, укладений у нього народом – творцем певної мови.

2. Граматичне значення вказує на належність слова до певної частини мови та на його граматичні ознаки.

3. Лексичні значення слів пояснюються у тлумачному словнику.

4. Словник складається зі словникових статей. Кожна з них розпочинається словом, яке пояснюють. Таке слово зветься заголовним. Після заголовного слова подаються його граматичні характеристики (до іменника – закінчення форми родового відмінка і рід, до прикметника – закінчення форми жіночого і середнього родів, до дієслова – його особові закінчення тощо). Далі витлумачується лексичне значення слова.

5. Використання слова в невластивому йому лексичному значенні, а також використання замість слів української мови росіянізмів (російських слів) або перекручених слів відносять до лексичних помилок. До лексичних помилок належать і невиправдані повторення в одному або в сусідніх

реченнях того самого слова або спільнокоренових слів, а також уживання зайвих для вираження думки слів [10, с. 36].

6. Слова з одним лексичним значенням називають однозначними. Слова, які мають кілька лексичних значень, називають багатозначними.

7. У тлумачному словнику різні значення багатозначного слова подають в одній статті й нумерують цифрами. Наприклад: Журавель, -вля, ч.
1. Великий перелітний птах із довгими ногами, шиєю і прямим гострим дзьобом, живе на лісових і степових болотах. 2. Довга жердина, приладнана біля колодязя як важіль для витягування води, або й весь пристрій із такою жердиною. 3. Народний сюжетний танець, у якому танцівники зображують журавлів.

Схожим на цей метод є технологія «Ажурної пилки». Вона використовує у тому випадку, коли потрібно опрацювати велику кількість інформації за невеликий проміжок часу. Заохочує учнів навчаючись, допомагати один одному.

Вчитель повинен ретельно підготуватись для проведення уроку за методикою «Ажурної пилки»:

1. Підібрати матеріал і підготувати індивідуальний інформаційний пакет для кожного учня.

2. Підготуйте таблички з кольоровими позначками, щоб учні змогли визначити завдання для їхньої групи. Кожен учень входить у дві групи – «домашню» та «експертну». У кожній домашній групі всі її учасники повинні мати позначки різних кольорів, а у кожній експертній – однакові.

3. Роздайте домашнім групам їх інформацію. Завдання домашніх груп – опрацювати інформацію так, щоб учні могли пояснити її іншим дітям.

4. Після цього сформуєте експертні групи з представників домашніх груп усіх кольорів.

5. Кожна група «експертів» повинна проаналізувати матеріали домашніх груп та винести власний висновок.

6. Далі учні домашніх груп повертаються в свої початкові групи та діляться отриманою інформацією з кожної підтеми.

Наприклад, під час вивчення повісті «Хіба ревуть воли як ясла повні» Панаса Мирного, учні діляться на чотири групи:

1. Дослідники сюжетних ліній твору.
2. Символіка твору.
3. Історія створення.
4. Проблематика твору.

1 група учнів отримує наступний пакет інформації:

Події в романі розгортаються кількома сюжетними лініями:

- життя, боротьба і шукання соціальної справедливості Чіпки;
- життєвий шлях Максима Гудзя, змалювання його морального занепаду;
- зображення процесу закріпачення, кріпосницького свавілля, царської реформи і народних рухів проти гноблення на всіх етапах розвитку села Пісок;
- історія династії панів Польських;
- життєвий шлях товариша Чіпки Грицька, матері Чіпки Мотрі, дружини Галі.

Події в романі відбуваються не в хронологічній, а в логічно-психологічній послідовності. Ці сюжетні лінії на тлі суспільно-історичних подій розвиваються, перетинаються і створюють загальний сюжет твору: перші дві частини – це експозиція, розділом «Нема землі» починається зав'язка епізоди реакції Чіпки на вигнання його із земства, його духовного зламу – кульмінація, винищення козацької родини Хоменків і арешт головного героя – розв'язка.

Інформаційний пакет 2 групи учнів:

Роман наповнений елементами символіки (сама назва роману – перефразований вислів з біблійної «Книги Іова», який спочатку виконував роль епіграфа до роману, вказувала на головний символ. Воли – алегоричний

образ знедоленого селянства. Віл – узагальнений образ філософського наповнення, адже віл – це й покірність, і сила, зручна в господарстві. Такою силою й був народ. Цей образ-символ – ключ до прочитання головної ідеї твору – українці в ярмі).

Група, яка досліджує історію створення, отримує наступну інформацію:

Історія написання

Роман написаний братами Панасом Мирним та Іваном Біликом. Роботу над твором завершено в 1875 р. Уперше був надрукований у 1880 р. в Женеві.

При перевиданні твору в Україні (1905) автори змушені були дати йому назву «Пропаща сила», але пізніше він видається під первісним заголовком.

Роман засвідчив новий етап розвитку української прози. Це був перший «роман з народного життя», у якому, за визначенням І. Франка, «змальовано майже столітню історію українського села», розкрито тогочасну дійсність в усіх її суперечностях.

В основу роману лягла почута письменником від візника розповідь про полтавського розбійника Василя Гнидку.

Під враженнями від цієї розповіді письменник написав нарис «Подоріжжя од Полтави до Гадячого». Це стало важливим етапом у творчій передісторії роману «Хіба ревуть воли...».

Безземелля, напівголодне існування, непомірні побори, утиски з боку місцевої влади – ось що дошкуляє селянинові, щодня отруєє йому життя. Такі соціальні причини зумовили появу в середовищі одвічних хліборобів злодія і бандита.

Нарис – невеликий прозовий художньо-публіцистичний твір, у якому автор зображує взяті з життя факти, події, людей.

4 група учнів повинна опрацювати наступну інформацію:

Проблематика твору: добра і зла; батьків і дітей; життєвого вибору; кохання і сімейних стосунків; людської гідності та свободи; злиденного

життя селян, їх темноти, неосвіченості; руйнування патріархального укладу; виховання й народної моралі; авторитету в громаді та самореалізації.

Примітки: У романі порушено суспільно значущі соціальні проблеми, тому за характером він соціальний. Крім того, соціальні процеси зображено через психологію героїв, їхні думки, прагнення й переживання, звідси глибокий психологізм. Отже, це яскраво виражений соціально-психологічний роман. Ця жанрова форма роману – надбання реалістичного мистецтва. Внутрішня масштабність роману, його проникливий психологізм, філософічність свідчать, що в українській прозі з'явився новий тип епічного полотна, що за багатьма жанровими якостями відмінний від зразків, створених не тільки раніше, а й одночасно з ним.

Ефективним методом аналізу життєвих ситуацій є кейс-метод. Такий аналіз потребує певного алгоритму дії. Підготуйте заздалегідь проблемну ситуацію, випадок, дилему, яку будете опрацьовувати з учнями. В ньому обов'язково мають бути дві конфліктуючі сторони, позиції, інтереси які суперечать одна одній. Ситуація повинна бути подана таким чином, щоб дотримувався баланс інтересів сторін (тобто так, щоб кожна сторона мала підстави для захисту своєї позиції).

Дилема ставить учнів перед вибором, який виникає завдяки конфлікту цінностей. Дилеми призначені для ускладнення процесу мислення без висловлення крайніх думок і з поважним ставленням до точки зору інших. Таким чином діти вчать ся займати позицію і захищати її, використовуючи власні аргументи.

Батьківщиною методу case – study (від англійського case study – «вивчення ситуації»), є Сполучені Штати Америки, а саме Школа бізнесу Гарвардського університету. У 1910 році декан Гарвардської школи управління бізнесом у Бостоні Дін Донхем порадив викладачам ввести в навчальний процес крім традиційних уроків додаткові, що проводяться у формі дискусії зі студентами [35, с. 10].

Кейс-метод не є універсальним. Ефективність методу в тому, що він достатньо легко може бути поєднаний з іншими методами навчання. Його слід використовувати не замість, а в сукупності з класичними навчальними методиками, тобто кейс-метод дозволить доповнити арсенал методичних прийомів.

Кейс – це опис конкретної ситуації, яка мала місце бути в тій чи іншій практиці, яка містить в собі деяку проблему, що потребує вирішення. Кожен кейс містить повний комплект навчально-методичних матеріалів, розроблених на основі виробничих ситуацій, які формують в учнів навички самостійного конструювання алгоритмів вирішення виробничих завдань.

У своїй книзі «Ситуационный анализ, или анатомия кейс-метода» доктор соціологічних наук, професор Ю.П. Сурміна виділяє такі види кейсів:

1. Навчальні кейси. Основним завданням їх є навчання. Однак, ступінь реальності більш зводиться до типових навчальних ситуацій, в яких відпрацьовується автоматизм навичок і способів пошуку рішень. У цих процесах важливе відпрацювання навичок синтезу, об'єднання окремих випадків у типові, закономірні з виділенням загальних ознакових елементів, причин і факторів, можливих наслідків.

2. Практичні кейси. Дані кейси якомога реальніше повинні відображати ситуацію або випадок, які вводяться. Це історичне джерело, реальний документ, статистика в динаміці даних, навіть матеріальний артефакт або комплекс наведених джерел-компонентів кейса. Це кейс моделювання реальної події в історії, екологічного стану локальної території, або кейс моделювання техніко-технологічної проблеми, яку треба вирішити. Метою даного кейса є опрацювання навичок переміщення навчальних, предметних знань та вмій у постнавчальний, професійно-діяльнісний простір реального життя.

3. Науково-дослідні кейси орієнтовані на включення учня в дослідну діяльність. Наприклад, на основі вивчення всієї доступної інформації і робіт

ряду авторів реконструкція події, ситуації в комплексі, розробка тематичного проекту локального, регіонального типу тощо [53, с. 15].

Рішення кейсів рекомендується проводити в такому порядку:

1. Ознайомлення з сюжетом. (3-5 хвилин)
2. Проблематизація – виявлення в ході групової дискусії протиріччя в сюжеті, визначення того, в чому його «дивина». (3-4 хвилини)
3. Формулювання проблеми і відбір кращих її формулювань (фронтальний мозковий штурм із подальшою дискусією). (3-4 хвилини)
4. Висування гіпотетичних відповідей на проблемне питання (мозковий штурм всередині малих груп). (3-4 хвилини)
5. Перевірка гіпотез на основі інформації сюжету та інших доступних джерел (групова робота). До 15 хвилин. Необхідно надати учням можливість використовувати будь-яку літературу, підручники, довідники.

У деяких випадках від викладача може знадобитися підготовка роздруківки з необхідною для вирішення кейса інформацією, яка відсутня в доступних для учнів підручниках і довідниках. Однак, обсяг такої роздруківки не повинен перевищувати 1-2 сторінок тексту.

6. Презентація рішення. Не більше 3 хвилин на групу.
7. Рефлексія ходу рішення кейса. (3-4 хвилини)

Кейс-метод дуже ефективно використовувати на уроках з української літератури. Наприклад, під час вивчення твору В. Винниченка «Федько-халамидник» учням пропонується виконати завдання до кейса – дібрати цитатну характеристику Федька (для 1 групи) та Толі (для 2 групи) і підготувати переказ епізоду на річці. Проблемою для обговорення є підготовка слів (за типом характеру кожного з героїв), які учні сказали б хлопцям для того, щоб зупинити їх і застерегти від необдуманих кроків, попередити трагічні події твору.

Використати цей метод можна також під час вивчення повісті Уласа Самчука «Марія». У такому випадку завданням до кейсу стануть відповіді на запитання:

- 1) Чи можна стверджувати, що герої роману – носії українського національного характеру?;
- 2) У чому вони вбачають смисл життя?;
- 3) Що є добром для українського селянина?;
- 4) Якими були причини голодомору?;
- 5) Які проблеми розкриває автор через образ Марії?.

Головною проблемою для вирішення є теза «Роман «Марія» У. Самчука – це конкретна історія конкретного життя чи щось значно більше?».

Як варіант технології вирішення проблем виступає й метод «Дерево рішень», яке допомагає дітям проаналізувати та краще зрозуміти механізми прийняття складних рішень. Перш за все вчитель повинен обрати проблему, яка не має однозначного вирішення і запропонувати учням ознайомитись з інформацією, яка допоможе розв'язати цю проблему. Учні разом з вчителем повинні обговорити методи вирішення цієї проблеми та зафіксувати їх на дошці або в роздатковому «Дереві рішень», що є у кожного учня на парті. Цей метод сприяє унаочненню та вирішенню проблеми зображеною зазвичай у художньому творі.

Приклад «Дерева рішень» за новелою Б. Грінченка «Каторжна» (додаток 6).

Діти обговорюють причини смерті Докії (відсутність любові і поваги, погані відносини з родиною) і шукають методи зберегти життя Докії (мати могла сказати, що вона її кохає та поважає, турбуватись про власну доньку, хлопець міг просто попросити пробачення або сказати в очі, що він її не кохає).

Наступним видом інтерактивного навчання є технології ситуативного моделювання. Модель навчання крізь призму гри – це побудова процесу за допомогою включення учнів у гру.

Ігрова модель окрім дидактичної функції виконує також функцію розвитку творчої уяви, самореалізації, забезпечення контролю виведення емоцій, надання можливості висловлювати власні думки. Учні мають змогу

обрати собі роль, припустити можливий розвиток ігрових дій, створити проблемну ситуацію та знайти способи її вирішення. У такому випадку вчитель виступає як інструктор (ознайомлює з правилами гри, надає консультації, суддя (коректування і поради з розподілу ролей), тренер (підказки для прискорення процесу гри), ведучий (організатор обговорення).

Ігрова модель реалізується протягом чотирьох етапів:

1. Орієнтація (ознайомлення учнів з правилами проведення гри, загальний огляд її перебігу).
2. Підготовка до проведення гри (сценарій гри, визначення ролей учнями, шляхів розв'язання проблеми).
3. Основна частина (проведення гри).
4. Обговорення результатів та процесу гри.

До техніки ситуативного моделювання належать імітаційні ігри – процедури, що передбачають виконання певної процедури, яка складається з виконання простих дій, імітації явищ навколишньої дійсності. Учасники повинні чітко дотримуватись інструкцій, наприклад під час виконання певного досліду. Особливо важливим є обговорення результатів імітації, так звана рефлексія.

Імітаційні ігри розвивають уяву та навички критичного мислення, сприяють застосуванню на практиці вміння вирішувати проблеми.

Організація імітаційних ігор передбачає:

1. Обрання теми, явища для імітації.
2. Надання учням всієї необхідної інформації, щоб вони могли одночасно виконувати всі необхідні дії.
3. Зробити короткий вступ перед імітацією.
4. Заздалегідь продумати запитання для підбиття підсумків роботи.

Прикладами імітаційних ігор є уроки у вигляді прес-конференції, урок-аукціон, урок-розслідування, урок-суд тощо.

Наприклад, після вивчення теми «Лексикологія» учням 5 класу пропонується провести урок-аукціон. На попередніх заняттях з цієї теми

вони отримували певну «грошову винагороду», у кожного учня різна сума. Максимальна сума – 5000 грн, а мінімальна – 2000 грн. Для проведення аукціону вчитель обирає двох ведучих (зазвичай це учні, які є не досить успішними або ж ті, у кого найменша кількість грошей). Попередньо вчитель задає дітям домашнє завдання – підготувати лоти для аукціону з використанням лексикологічного матеріалу.

Сценарій уроку-аукціону

Ведучий: Добрий день всім учасникам аукціону! Цей день назавжди закарбується у вашій пам'яті, адже саме сьогодні будуть розіграні унікальні лоти!

Ведуча: Тож оголосимо правила аукціону! У кожного учасника аукціону різна сума грошей, саме за ці кошти ви матимете змогу викупити лоти, які вам сподобаються.

Ведучий: У кінці аукціону, людина, яка викупила найбільшу кількість лотів, отримує приємний бонус у вигляді найвищої оцінки з української мови.

Ведуча: Тож розпочинаймо наш аукціон! Для представлення першого лоту на сцену запрошується (ПІБ учня).

1 учень демонструє власний аукціон – комплект з 2 хоку власного створення з використанням омонімів.

Лот 1:

Весела і кмітлива дівчина Надія

Завжди в серці мала надію

Що білою вороною враз відлетіла!

Штучні олівці

На полиці магазину

Штучні виготовлені були.

Лот продається за 200 гривень.

Лот 2:

Намальована власноруч картина з використанням антонімів (додаток 7).

(день-ніч)

Лот продано за 500 гривень.

Лот 3:

Гра «Знайдіть синонімічну пару» (у вигляді карток) (додаток 8).

Лот продано за 300 гривень.

Лот 4:

Міні-словник синонімів виготовлений власноруч (до 5 сторінок А4).

1. Абетка

Алфавіт (сукупність букв якої-небудь писемності, розташованих у встановленому порядку); **азбука** – найдавніша, що дійшла до нас, слов'янська писемність знає два алфавіти кирилицю й глаголицю (з наукової літератури).

2. Абсолютний

Безвідносний – визначаючи абсолютну і відносну міри масових явищ, ми свідомо чи несвідомо прагнемо дати оцінку даному явищу шляхом порівняння його міри з іншими (М. Птуха).

Необмежений (із сл. влада, панування, воля, право тощо, господар і т. ін. - який не має ніяких обмежень, не поставлений у жодні рамки).

Повний (про почуття, переживання тощо – який повністю охоплює кого-небудь).

Цілковитий (який виявляється цілком, не частково).

3. Авіатор

Льотчик (водій літака), **пілот**, **літун**.

4. Агент

Представник кого, чого, від кого-чого, **речник**, **репрезентант** (довірена особа організації, установи, що має певні повноваження).

5. Адміністративний

Організаторський (властивий організаторові).

Лот продано за 1000 гривень.

Лот 5

Картки з цитатами з відомих українських пісень з використанням слів у непрямих значеннях (додаток 9, 10, 11, 12, 13).

Джамала

1. «Поле із жалів»
2. «Жива вода»
3. «Уламки надій»
4. «Краплі завмерли»
5. «Птахи в долонях»

Тіна Кароль

1. «Ріки сліз»
2. «Моря зі слів»
3. «Місяць на зірки приліг»
4. «Полон теплоти»
5. «Дні, що живуть на стіні»

Океан Ельзи

1. «Погнуть ясні зорі»
2. «Випити пам'ять»
3. «Душа складає зброю вниз»
4. «Слова немов вуаль»
5. «Очі солоні»

PIANOбой

1. «Розірвані вщент крила»
2. «Серце ржавіє»
3. «Палять нам нерви»
4. «Швидша комети»
5. «Жінка – музика»

THE HARDKISS

1. «Кров немов гаряче золото»
2. «Цій душі в твоїх долонях тісно»

3. «Спогад живе неначе птах»
4. «Планети лягли між нами»
5. «Прикинутись річкою»

Лот продано за 500 гривень.

Урок-аукціон є ефективним методом для урізноманітнення навчальної діяльності, сприяє розвитку творчих, комунікативних або економічних вмінь та навичок.

Поширеною технологією імітаційної (симуляційної) гри є спрощені судові слухання.

Технологія спрощеного судового слухання дає можливість учням розіграти судовий процес з конкретної справи з мінімальною кількістю учасників. Під час судового процесу обов'язковими членами є судді, що будуть слухати обидві сторони і приймати остаточне рішення, обвинувач і обвинувачений або їх представники.

Метою технології судового слухання є можливість учням отримати спрощене уявлення про процедуру прийняття судового рішення, взяти участь у вправі, розвинути критичне мислення та технологію прийняття рішень.

Вчитель повинен обрати ситуацію, випадок для вивчення та підготувати додаткову інформацію у вигляді роздрукованого матеріалу, продумати варіанти розвитку судової справи і підготувати план проведення судового слухання.

Клас потрібно об'єднати у три групи: судді, обвинувачі, обвинувачувані. Суддів необхідно ознайомити з матеріалами вправи, обвинувачам необхідно надати час для підготовки вступної промови та аргументації своєї позиції, обвинувачуваним потрібно також дати час для підготовки виступу та захисту власної позиції.

Порядок судової справи:

1. Вступні заяви учасників.
2. Суддя опитує обвинувачуваного.
3. Суддя опитує обвинувача.

4. Судді обговорюють справу та приймають рішення щодо судової справи.

Приклад уроку-суду на матеріалі новели М. Коцюбинського «На камені»

Учасники:

1 суддя

2 суддя

Джепар – свідок, грек, друг загиблого Алі

Нурла – моряк, друг загиблого

Мати загиблого Алі у ролі обвинувача

Мемет – чоловік загиблої Фатьми, господар кав'ярні, обвинувачений

1 татарин – співучасник

2 татарин – свідок

Секретар суду

Захист обвинуваченого

Захист постраждалої сторони

Секретар: «Сьогодні розглядається справа Мемета. Його звинувачують у подвійному вбивстві своєї дружини Фатьми та її коханця, моряка Алі. Судове засідання вважаю відкритим».

1 суддя: «Тож слово надається представнику обвинуваченої сторони Мемету».

Мемет: «Я вважаю себе не винним у цьому злочині. Моя загибла дружина просто зрадила мені на моїх ж очах! У нашому народі – це перш за все ганьба чоловіку і я повинен був якось відповісти на це! Якби Фатьма не зрадила мене, то вбивства б і не було. І якщо вже йде мова про це, то в цьому також брали участь й інші татари, прошу звернути на це увагу і притягнути їх до юридичної відповідальності!»

Захист обвинуваченого: «Мемет має рацію, адже якщо б лише він вбивав свою дружину та її коханця, то він би за це відповів, адже ви знаєте, що татари завжди у цьому разі є непохитними!»

2 суддя: «Сьогодні обвинувачем виступає мати Алі, ми розуміємо як вам складно, але прошу вас розповісти все, що ви знаєте про відносини вашого сина та Фатьми, а також як ви дізнались про це страшне вбивство».

Мати Алі: «Мені завжди подобалась Фатьма. Вона була така гарна і глибока! Які в неї були чарівні очі! Це кохання з самого початку було вбивчим. Я говорила сину про те, що потрібно закінчити ці стосунки, адже наслідки цього можуть бути трагічними, але він мене не слухав! Фатьма дуже боялась, що Мемет вб'є Алі...Якщо б Нурла не розповів Мемету про те, що Фатьма втекла з Алі, то трагедії б не сталось! Я звинувачую у всьому Мемета і інших татар, адже вони всі хотіли смерті закоханим! Нурла проколов сину руку, всі били їх камінням... Я хочу щоб татари були покарані за цей злочин!»

1 суддя: «Свідчити запрошуємо Нурлу як свідка зі сторони звинувачуваного»

Нурла: «Хоча я непогано спілкувався з Алі, ми разом займались риболовлею, але я на боці Алі. Так, я поранив кинджалом Алі, але ж за справу! В нашому народі за зраду, тим паче збоку жінки, з давніх-давен жорстко карають! Вони довели, що не є справжніми татарами. Як можна закохатись у іншого чоловіка якщо у тебе є законний чоловік? Я вважаю, що Мемета потрібно просто оштрафувати, адже те, що він вбив закоханих – це звісно погано, але ж не на стільки, щоб посадити людину за ґрати на 10 років!»

2 суддя: «До залу суду запрошується Джепар як свідок з боку обвинувача»

Джепар: «Я був товаришем Алі. Він завжди був ніби не з цього світу. Мені здавалось, що більше ніж він кохає море, він ніщо у світі не кохає, але з'явилась Фатьма і все. Мій товариш ніби пропав! Його мучила совість, адже він розумів, що цей зв'язок є не правильним, але це було справжнє кохання і нічого з цим він не міг зробити. Я знаю, що вони збирались розповісти про все це Мемету, але просто не встигли.

Захист обвинувача: А де ви були у момент трагедії?

Джепар: У цей день я був на рибалці сам... Якби я знав, що трапиться з Алі... Я вважаю себе також винним у цій трагедії, адже я не зберіг друга...»

1 суддя: «До залу запрошується татарин, який був свідком тих подій»

Татарин 1: «Я разом із своїм мулом йшов з базару з товаром. Мул був у цей день дуже наляканий. Зазвичай він дуже повільний та впертий, але того дня, він ніби відчував трагедію. Мул почав дуже швидко йти і я поспішав за ним, коли десь зверху я почув якісь крики людей.

Захист обвинуваченого: «Чому ж ви не прийшли на допомогу цим людям?»

Татарин 1: «Мул дуже сильно тягнув мене, тому я не допоміг людям, що саме відбувалось я не чув, але ж коли ми вже піднялись на скелю на стежку, яка вела до мого дому, я побачив як зі скелі летіло тіло Алі! Я дуже злякався і побіг за допомогою до людей, але його нам не вдалось врятувати. Він вдарився головою об каміння й помер майже відразу...»

Захист обвинуваченого: «Ви бачили хто саме скоїв це вбивство?»

Татарин 1: «Нажаль, я цього не бачив...»

1 суддя: «До суду запрошується останній свідок – татарин, якого Мемет вважає співучасником вбивства»

Татарин 2: «Мені про цю історію кохання розповів Нурла у кафе. Звісно ж я був на боці ображеного чоловіка й коли він запропонував помститись утікачам, я погодився. Для мене помста у цей момент була справою честі, а не просто якоюсь розвагою. Я завдав йому ножове поранення у спину, але помер він не від цього. Він вдарився головою і помер. Я не вважаю когось винними цьому. Винна любов. От і все.»

Секретар: «Суд оголошує перерву на 20 хвилин для винесення остаточного рішення щодо цієї справи».

2 суддя оголошує вирок: «Обвинуваченого Мемета визнати винним у скоєнні подвійного вбивства і покарати на 10 років ув'язнення, свідка татарина 2 визнати винним у нанесенні ножових поранень середньої тяжкості

та засудити на 5 років, свідка Нурлу за нанесення ножових поранень легкої тяжкості засудити на 1 рік. Вирок суду є остаточним і не піддається сумніву.»

Секретар: «Справу оголошує закритою.»

Наступним методом є розігрування за ролями. Цей метод є ефективним під час вивчення літератури або ж під час розвитку мовлення. Мета рольової гри – визначити ставлення до конкретної життєвої ситуації, набутти досвіду через гру, навчитися через досвід та почуття. Рольова гра потребує досить високого рівня підготовки, вивчення характеру героїв, матеріалу справи. Початкові (підготовчі) вправи повинні поступово ускладнюватись. Наприклад, можна почати з прочитання текстів «за ролями», формулювання коротких висловлювань або відповідей від імені персонажа або історичної особи, природного явища, конкретного предмета або тварини.

Так, наприклад, учні можуть інсценізувати уривок з п'єси Марка Кропивницького «Глитай або ж павук» або «Доки сонце зійде, роса очі виїсть». На уроках з розвитку мовлення, учням можна запропонувати розіграти діалог відповідно до поданих ролей.

Щодо технологій опрацювання дискусійних питань, вони є не досить ефективними для вивчення української мови, тому вважаємо за потрібним, не досліджувати данні методи.

Так як у сучасний світ як допоміжні інструменти навчання поступово все більше поширюються комп'ютерні технології, вважаємо за потрібно розглянути використання такого методу як скрайбінг.

Скрайбінг (від англ. scribe – «розмічати») – нова техніка презентації, винайдена британським художником Ендрю Парком для британської організації наукових знань. Доповідь спікера супроводжується ілюстраціями «на льоту» малюнків фломастером на білій дошці. Таким чином, слухачі чують і бачать одночасно приблизно одне й те ж саме, що полегшує сприйняття інформації [51, с. 5].

Серед «плюсів» цієї технології можна виділити такі: участь та увага аудиторії; якісне засвоєння інформації та запам'ятовування ключових моментів; зручне сприйняття інформації; можливість неперервного спілкування зі слухачами.

Серед позитивних сторін скрайбінгу потрібно виділити наступні:

- участь та увага аудиторії;
- якісне засвоєння інформації та запам'ятовування ключових моментів;
- зручне сприйняття інформації;
- можливість неперервного спілкування з слухачами.

Скрайбінг-технології мають низку переваг:

- візуалізація навчання;
- розвиток критичного мислення (візуальні образи допомагають згадати інформацію);
- образи-символи є доступними і зрозумілими для всіх;
- полегшення сприйняття матеріалу.

Наразі існує два види скрайбінгу: скрайбінг-презентація та відеоскрайбінг. Перший – найпоширеніший і відомий, використовується під час доповіді мовця. Він супроводжує мовлення доповідача за допомогою різних схем, малюнків, графіків. Відеоскрайбінг – динамічний вид скрайбінгу, в основі якого ілюстрації, схеми, які використовуються у відеоряді. Таким чином, скрайбінг може бути представлений у вигляді статичних схем / графіків, скрайб-малюнків, скрайб-розповідей, простих надписів, виготовлених в особливому стилі [51, с. 7].

Створення скрайбінгу відбувається у декілька етапів:

1. Визначити основні моменти, які необхідно висвітлити.
2. Проаналізувати основні ідеї та візуальні образи презентації, що повинні бути простими і зрозумілими всім.
3. Використати малюнки, аудіо та відеоряд.
4. Визначити необхідний час для висвітлення своєї ідеї.

Приклади скрайбінг-малюнку з теми «Лексикологія» для учнів 5 класу: антоніми (додатки 14-16), синоніми (додатки 17-19), омоніми (додатки 20-22), пароніми (23-25)

Наступним методом для покращення творчих навичок, а також висловлення власної думки з того чи іншого питання є сенкан.

Сенкан (від франц. п'ять) – це п'ятирядковий вірш, у якому людина висловлює своє ставлення до проблеми чи поняття. Сутність технології полягає у тому, що під час використання цього методу відбувається активний розвиток критичного мислення на стадії синтезу та рефлексії [47].

Варто відзначити, що сенкан має власний алгоритм написання: [48]

- 1) Перший рядок формує тему, яка визначає об'єкт або предмет, який аналізується.
- 2) Другий рядок складається з двох прикметників, які використовуються для опису поняття, його ознак і властивостей.
- 3) Третій рядок – три дієслова, які демонструють характер дії об'єкта.
- 4) Четвертий рядок показує ставлення автора до об'єкта аналізу.
- 5) П'ятий рядок – одне слово-іменник, яке зазвичай дублює тему сенкана.

Таким чином, суворі правила сенкану закріплюють за кожним рядком не тільки кількість слів, а й частин мови, якими може скористатися автор.

Сенкан є сегментом інноваційного навчання, який можна використати як домашнє завдання, а також на початку уроку у ході організації мотиваційної діяльності (наприклад, створити сенкан до поняття школа, друзі, навчання).

Так, наприклад, під час вивчення теми «Лексикологія» у 5 класі на уроці узагальнення засвоєних знань, рекомендується скласти сенкан присвячений поняттю лексикологія. Це дасть змогу вчителю проаналізувати як учні засвоїли матеріал і написаний власноруч сенкан допоможе школярам закріпити знання за допомогою наочного відображення.

Розрізнення словесних явищ синонімів та антонімів стає більш ефективним, якщо запропонувати учням створити сенкани до антонімічних та синонімічних пар (наприклад, війна-мир, лікарський-медичний). Такий вид завдання, шляхом порівняння лексичних одиниць, допоможе реципієнтам виокремити найважливіші ознаки синонімів та антонімів.

Для розширення словникового запасу учнів 5 класу рекомендується скласти сенкани до слів-омонімів (наприклад, чайка - морський водоплавний птах; чайка - бойовий човен запорозьких козаків).

Як результативний інтерактивний метод сенкан надає можливість фахівцю: 1) організувати роботу учнів для підбиття підсумків уроку; 2) закріпити основні поняття, які були розглянуті на уроці; 3) оцінити понятійний і словарний багаж учнів.

Метод сенкану, який є підґрунтям для системної взаємодії учнів та фахівців, надає можливість школярам: 1) чітко визначитися з ключовими поняттями, головними ідеями уроку; 2) проявити свої творчі здібності; 3) синтезувати знання, отримані під час уроку.

Приклад написання сенкану до поняття «Лексикологія»:

Лексикологія.

Словниковий, лексичне.

Вивчає, диференціює, називає.

Вивчає лексичний склад мови, розподіляючи слова за групами.

Лексикологія.

У сучасному світі дуже швидко поширюються технології вивчення мови за допомогою онлайн-технологій (використання гіфок, смайликів, різноманітних сучасних карток, онлайн-тестів, веб-квестів, соціальних мереж і т.д).

Наприклад, для урізноманітнення навчального процесу, вчитель може створити навчальну групу у одній з соціальних мереж та допомагати у вивченні матеріалу або надавати домашні завдання у цій групі. Це також сприятиме налагодженню неформальних стосунків між учнями та вчителем.

Для розвитку комунікативних і творчих здібностей рекомендується використати наступне завдання: протягом двох тижнів учні повинні зняти від 2 до 4 відео присвячених темам «Лексика і фразеологія». Відео повинно мати форму інтерв'ю з пересічними людьми, друзями, родичами. Всі матеріали завантажуються в соціальну мережу ютуб. Кожен учень отримує відповідну оцінку. Список питань формує учень.

Приклади питань для бліц-опитування:

- 1) Слова курйозно, серйозно пишуться з апострофом чи без нього? (без апострофа)
- 2) Слова магістраль, каніфоль пишуться з м'яким знаком у кінці або без нього? (з м'яким знаком у кінці)
- 3) Слова людина, мрія, держава, голова належать до власне української чи запозиченої лексики? (власне)
- 4) Слова кит, логіка, літургія належать до власне української чи запозиченої лексики? (запозичена)
- 5) Доберіть синонім до фразеологізму бити байдики (сидіти склавши руки, валяти дурня, ганяти ворон)
- 6) Поясніть значення фразеологізму китайська грамота?
- 7) Назвіть лікарські професіоналізми (укол, УЗД, ін'єкція, трансплантація)

Поясніть значення слова клірос (грецизм, у православній та католицьких церквах східного обряду підвищення для співаків, читців праворуч і ліворуч від іконостаса на рівні солеї або в храмовій частині церкви).

Педагог може використовувати смайлики як винагороду для учнів у більш молодших класах (5-6), а також можна створити завдання зі смайликами. Наприклад, на етапі ознайомлення з темою нового уроку, дітям можна надати картки із завданням для того, щоб вони самостійно віднайшли назву наступного розділу.

Завдання: викреслити негативні смайлики, за допомогою тих, що залишаться, прочитати нову тему уроку (додаток 26).

Відповідь: Лексикологія.

Під час вивчення теми «Прикметник» учням 6 класу можна запропонувати наступні завдання:

1 завдання

Утворити прикметники від слів

(Птах, лимон, телефон, орел)

2 завдання

Вставити смайлики замість літер

Довідка: і - 😊, о - 😐, и - 😞, е - 🤔

1. Хто пам'ятає своє кор..ння, тому моє благослов..ння.
2. В мар..ві даль волохата мальви й любисток хова.
3. Поглядає циган ласо, смієт..ся, буркоче: «Закупив би все печ..во – кош..ня не хоче.»
4. Жовті пал..чки цвіту тихо гойдалися на волосинках уздовж колосків жита.
5. Навіть квітка квітує для того, щоб залишити після себе нас..ння, щоб знову відтворити свій квіт у майбутньому.

У сучасному світі у кожного учня є смартфон, а отже і певні програми. Так, наприклад, різні сайти пропонують створення QR-кодів, які використовуються на уроках.

Таким чином, вчитель має змогу перевірити знання учнів, надаючи їм QR-код з посиланням на онлайн-тестування.

«Лексикологія. Групи слів за значенням» (для учнів 5 класу) (додаток 27)

Контрольна робота з теми «Лексикологія» (5 клас) (додаток 28)

Лінгвістична казка «Групи слів за значенням» (додаток 29)

Групи слів за значенням. Підготовка до ЗНО (додаток 30)

Широке й ефективне впровадження інноваційних методик у навчально-виховний процес сприяє підвищенню його якості, зацікавленості учнів і вчителів, є важливою стадією процесу реформування традиційної системи освіти. Однією з таких методик, яка вчить знаходити необхідну інформацію, піддавати її аналізу, систематизувати і вирішувати поставлені завдання є методика веб-квестів, що включає в себе різні форми.

Вебквест проблемне завдання, для виконання якого використовуються інформаційні ресурси Інтернету [19].

Вебквест – це формат уроку, орієнтований на розвиток пізнавальної, пошукової діяльності учнів, на якому значна частина інформації здобувається через ресурси Інтернету [41].

Вебквест – це дидактична структура у рамках якої вчитель удосконалює пошукову діяльність учнів, задає їм параметри цієї діяльності і визначає її час [24].

Вебквести можуть бути короткостроковими і довгостроковими.

Короткострокові вебквести спрямовані на набуття нових знань і здійснення їх інтеграції з наявними знаннями дитини. Робота над ними може займати від одного до трьох уроків.

Довгострокові вебквести спрямовані на розширення і уточнення понять. По завершенні роботи над довгостроковим вебквестом учень повинен уміти вести глибокий аналіз отриманих знань, трансформувати їх, володіти матеріалом настільки, щоб зуміти створити конкретні завдання для роботи над темою. Робота над довгостроковим веб-квестом може тривати від одного тижня до місяця (максимум двох).

Визначено такі види завдань для вебквестів [24].

Переказ – демонстрація розуміння теми на основі подання матеріалів з різних джерел у новому форматі: створення презентації, плаката, оповідання.

Планування та проектування - розробка плану або проекту на основі заданих умов.

Самопізнання – будь-які аспекти дослідження особистості.

Компіляція – трансформація формату інформації, отриманої з різних джерел: створення дидактичних матеріалів, віртуальної виставки, капсули часу, капсули культури.

Творче завдання – творча робота в певному жанрі: створення п'єси, вірша, пісні, відеоролика.

Аналітичне завдання – пошук і систематизація інформації.

Детектив, головоломка, таємнича історія – висновки на основі суперечливих фактів.

Досягнення консенсусу – знаходження розв'язків гострої проблеми.

Оцінка – обґрунтування певної точки зору.

Журналістське розслідування – об'єктивний виклад інформації (розподіл думок і фактів).

Переконання – схиляння на свій бік опонентів або нейтрально налаштованих осіб.

Наукові дослідження – вивчення різних явищ, відкриттів, фактів на основі унікальних онлайн джерел.

Вебквести найкраще підходять для роботи в міні-групах, однак існують і вебквести, призначені для роботи окремих учнів.

Вебквест містить такі основні елементи [41]:

- ✓ вступ, у якому обов'язково вказуються терміни проведення роботи і надається вихідна ситуація або завдання;
- ✓ посилання на ресурси мережі, у яких міститься необхідний для вебквесту матеріал: електронні адреси, тематичні форуми, книги або методичні посібники з бібліотечних фондів;
- ✓ поетапний опис процесу виконання завдання з поясненням принципів обробки інформації, додатковими супровідними питаннями, причинно-наслідковими схемами, таблицями, діаграмами, графіками та ін.;
- ✓ висновки, які мають містити приклад оформлення результатів виконання завдання або їх презентації, шляхи подальшої самостійної роботи

із зазначеної теми і галузі практичного застосування отриманих результатів і навичок.

Приклад вебквесту з теми «Лексикологія» для учнів 5 класу.

Завдання 1. В онлайн Тлумачному словнику знайти значення слів земля, підручник, магніт, стінка, шпилька, двірник, людина.

Посилання: <http://sum.in.ua/>

Завдання 2. Виписати з відео приклади омонімів та паронімів.

Посилання:

<https://www.youtube.com/watch?v=hF39PdXs1d8&list=LLSZsF8vAmtRxf6QRK2IYEwA&index=2&t=29s>

Завдання 3. Відгадати лексичні загадки з антонімами (у вигляді презентації).

1. Звечора вмирає, вранці оживає (день)
2. Один баранець пасе тисячі овець (місяць і зорі)
3. Літом борода виростає, а зимою відпадає (барвінок)
4. У піч поклади – мокне, на воду пусти – сохне (віск)
5. Йде слідом за тобою: утікай – не утечеш, доганяй – доженеш (тінь)
6. Уночі гуляє, а вдень спочиває, має круглі очі, бачить серед ночі (сова)

Завдання 4. Виконати завдання з фразеологічними антонімами.

Посилання: <https://learningapps.org/3034798>

Завдання 5. Виконати вправу і знайти прикметники-антоніми

Посилання: <https://learningapps.org/3307266>

Домашнє завдання: скласти розповідь про зимові свята використовуючи синоніми (10-15 речень).

Висновки до розділу 1: Підсумовуючи вищесказане, можна стверджувати, що використання інтерактивних технологій є запорукою оптимізації процесу навчання, допомагає встановити партнерські стосунки між вчителем і студентом, сприяє демократизації освіти. Інтерактивні

технології поєднують у собі інтегральну реалізацію проблемного та контекстного методів, діалогічного підходу, активного творчого спілкування, тобто інноваційні дидактичні засоби, застосування яких суттєво підвищує ефективність навчання, розвиває творчі здібності особистості. Система педагогічної освіти повинна забезпечувати підготовку педагогів до застосування інноваційних, зокрема, інтерактивних технологій, як таких, що відповідають сучасним тенденціям в освіті.

РОЗДІЛ 2

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ЛЕКСИКОЛОГІЇ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Вивчення лексики та фразеології є важливим етапом навчання. Такий етап складається з теоретичної бази мовознавства, яка надає матеріал для вивчення лексики у шкільній практиці. Якщо лексика – це комунікативна база людини, то наука, яка займається дослідженням лексичної системи загалом називається лексикологією. У лексикології лексикологічні одиниці розподіляються відповідно до:

- 1) їх значення;
- 2) місця лексикологічної системі;
- 3) походження;
- 4) вживання;
- 5) застосування під час комунікаційного процесу;
- 6) стилістичного забарвлення.

Наукові засади системного вивчення лексики української мови закладені у працях багатьох відомих учених, а саме: Л. Булаховського, Ф. Буслаєва, В. фон Гумбольдта, Г. Іпсена, С. Огдена, Г. Пауля, М. Покровського, О. Потєбні, І. Хом'яка, О. Шахматова, Г. Шухардта, Л. Щерби та ін. Окремі науковці видали із цієї теми навчальні посібники, захистили дисертаційні роботи, наприклад, О. Біляєв, Н. Голуб, Л. Мацько, Л. Марченко, Н. Лазаренко, М. Пентиліук, Л. Попова, Л. Скуратівський та ін.

Що стосується системи навчання у школі, то лексикологію починають вивчати ще у початковій школі, адже вже тоді дитина повинна мати уявлення про номінацію слова, його значення, характеристики та відмінності від речення і словосполучення. У 5 класі діти повторюють раніше набуті знання з цієї теми, а також вивчають такі теми:

1. Лексичне значення слова. Однозначні і багатозначні слова.
2. Уживання багатозначних слів у прямому і переносному значенні.

3. Лексична помилка та її умовне позначення.
4. Синоніми.
5. Антоніми.
6. Омоніми.
7. Пароніми.

У цей час діти активно знайомляться зі словниками, працюють за їх допомогою (словник синонімів, антонімів, паронімів, омонімів, тлумачний словник). Учні вдосконалюють навички зв'язного мовлення. Так, наприклад, навички роботи з текстом, а також закріплення теоретичного матеріалу на практиці вони демонструють під час написання докладного письмового або усного переказу розповідного характеру з елементами опису тварини (предмета), що містить синоніми або антоніми.

Повторення вивченого матеріалу з теми «Лексикологія» та поглиблення знань відбувається в 10 класі. Під час уроків розглядаються такі теми:

1. Слово як основна одиниця мови. Слово і поняття.
2. Лексичні норми уживання слова.
3. Семасіологія як вчення про значення слів і виразів. Оцінні властивості слів. Багатозначні слова. Пряме і переносне значення слова.
4. Омоніми, їх види.
5. Пароніми.
6. Синоніми, їх види і вживання. Синонімічний ряд.
7. Антоніми, їх види і вживання. Мовна надмірність і мовна недостатність.
8. Лексика української мови за походженням. Причини і джерела лексичних запозичень.
9. Слова іншомовного походження та інтернаціоналізми. Калька. Варваризми.

10. Лексика української мови за сферою її використання. Загальноживані слова. Лінгвокультурами. Етнографізми. Топоніміка і ономастика. Етимологія.

11. Розмовна, просторічна, емоційно забарвлена лексика. Молодіжний сленг. Екзотизми. Пуризми. Причини порушень лексичних норм.

12. Наукова лексика.

13. Неологізми, історизми, архаїзми.

Важливою складовою вивчення лексикології є виконання лексичних вправ. Лексичні вправи – це завдання, спрямовані на усвідомлення сутності лексичних умінь. Вони активізують і збагачують словниковий запас учнів, виховують у них увагу до слова, його значення, розвивають мислення. Практичний матеріал лексичних вправ дає широкі можливості для виховної роботи на уроках української мови.

Лексичні вправи поділяються на:

- Виокремлення суті лексичного поняття.
- Аналіз лексичного явища за зразком або за схемою.
- Наявність прикладів, які сприяють полегшенню розуміння теорії шляхом практичної діяльності та наочності.
- Розподіл лексичних явищ на групи за певними ознаками.
- Взаємозаміна слів і висловів.
- Лексичний розбір.
- Написання речень або текстового матеріалу.
- Редагування речення або тексту на предмет лексичних помилок.

2.1. Урок № 1. Узагальнення знань з теми «Лексикологія» (10 клас).

Для підтримання інтересу учнів до вивчення теми, заохочення учнів до навчання української мови доцільним є використання ігрових технологій. Так, наприклад, під час повторення та узагальнення з теми «Лексикологія» учні можуть провести власне розслідування.

Мета:

– повторити матеріал із теми «Лексикологія», поглибити знання учнів про групи слів за значенням, закріпити навички розпізнавання, визначення і використання у мовленні омонімів, синонімів, антонімів, удосконалювати вміння учнів відрізняти омоніми від багатозначних слів, правильно вживати їх у мовленні;

– розвивати логічне мислення учнів, довготривалу образну пам'ять, уміння визначати суттєве, глибоко, вдумливо аналізувати виконувану роботу, розвивати уяву, активізувати пізнавальну діяльність учнів; збагачувати словниковий запас, підвищувати мовну й мовленнєву культуру учнів;

– за допомогою мовленнєво-комунікативно-дидактичного матеріалу виховувати любов до рідного слова, до Батьківщини; виховувати бажання вчитися.

Обладнання: картки, зошити, малюнки.

Тип уроку: урок узагальнення й систематизації знань, урок-розслідування.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ, МЕТИ І ЗАВДАНЬ УРОКУ

III. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК

IV. ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

До поліції із заявою про викрадення сімейної каблучки звернулась громадянка Барбаш. Злочинець мав ключ від дверей і, очевидно був знайомим Барбаш, але жінка стверджує, що ні з ким не сварилась і не знає, хто міг викрасти реліквію.

Сьогодні ми з вами повинні допомогти знайти злочинця і повернути громадянці Барбаш сімейну реліквію (учні діляться на 2 команди детективів).

Завдання 1.

Громадянка Барбаш була в шоковому стані, адже сімейна каблучка – це все, що залишилось від її матері, тому не дивно, що заяву до поліції вона написала з помилками. Ми повинні допомогти та відредагувати заяву.

ЗАЯВА

15 липня 2020 р. близько 18-00 години поверталась до дому, *точніше там*, де я зараз мешкаю. Вийшовши на зупинці *біля продуктового магазину* за адресою вулиця Дніпровська, 13, спокійно зайшла до власної оселі. Цього дня я отримала заробітну платню і вирішила частину грошей покласти до шафи, де й зберігалась сімейна каблучка, але її там не знайшла. При огляді квартири виявила, що зникла лише каблучка. *Я була в шоці й зателефонувала подрузі*. В скоєні крадіжки не можу нікого запідозрити, адже ворогів не маю.

Попереджена про кримінальну відповідальність згідно зі ст. 383 КК України за завідомо неправдиве повідомлення про вчинення злочину: Барбаш О.М.

Завдання 2.

Поліція прийняла відредаговану, правильну заяву і надіслала до оселі повторну перевірку. Поліцією було здійснено опис майна. Знайдіть антонімічні пари. Слово, яке залишиться без пари, буде підказкою для розслідування.

Маленький

Чорний

Вікна

Великий

Двері

Білий

Підлога

Туфлі

Стеля

Вчитель: ви молодці! Отже, перша наша підказка – це жіночі туфлі, які не належать громадянці Барбаш. Таку модель виготовляє лише один місцевий дизайнер, отже, потрібно допитати його (додаток 31).

Завдання 3.

Вчитель: Дизайнер розповів, що ця модель є незвичайною та всього було виготовлено 3 пари такого взуття. У жінки, яка купувала таку модель останньою була якась особлива прикмета, але через свою зайнятість (дизайнер ніяк не міг знайти українські відповідники запозиченої лексики). Для того, щоб зрозуміти що саме було в цій жінці, нам потрібно йому допомогти.

Брюки, пуловер, клатч, циліндр, шаль.

Відповіді: штани, светр, сумка, шапка, хустка.

Вчитель: Нарешті він згадав! У цієї жінки було яскраво руде волосся та родинка на щоці. Дизайнер допоміг поліції з розслідуванням.

Завдання 4.

Вчитель: Отримавши деякі свідчення щодо злочинця, поліція вирішила поговорити з потерпілою, адже можливо вона знає жінку з такими прикметами.

Вставте пропущені літери.

Зі свідчень потерпілої: «Рудих жінок немає в моєму кол_ , але у моєї сестри з якою давно не спілкуємос_ , в неї є родинка на щоці. Аліна не могла цього _робити, адже хоча ми й не спілкуємось, в неї немає ніяких пр_чин, щоб бажати мені чогось лихого. Як я знаю, вона прац_є акт_ркою у місцевому театрі».

Завдання 5.

Вчитель: Аліна – сестра громадянки Барбаш погодилась дати свідчення, але вона, як талановита актриса і майстер своєї справи, давала свідчення у своєму стилі, використовуючи слова в переносному значенні. Розшифруйте свідчення.

Зі свідчень Аліни Барбаш: «Хоча ми й не спілкуємось з Олею, але ж вона моя сестра. В неї добре серце, але іноді гострий язик. Я як людина творча, розуміла, що мовчанка гнів гасить, але ж коли ми перестали спілкуватись, у мене як скеля з плечей зсунулась, ніби крила вирости. Так, я обожною брендові речі, але моє взуття не може бути у Ольги. Я її не бачила вже сто років. Зачекайте, здається я бачила такі ж туфлі у Людмили Черкес... Це письменниця сучасна, але ви з нею обережно, вона має досить крутий характер!».

Завдання 6.

Вчитель: Людмила Черкес зараз знаходилась у досить пригніченому стані. Вона ніяк не могла закінчити новий роман, але все ж таки погодилась поговорити. Вона розповіла, що давно знайома з сестрами Барбаш у яких завжди були складні стосунки. Часу у письменниці було мало, але вона дала натяк на чоловіка, який став предметом сварки сестер.

Для того, щоб дізнатись його дані, потрібно виконати завдання. Запишіть у два стовпчики слова: а) з конкретним значенням: б) з абстрактним.

Віра

Річка

Ідея

Окуляри

Кмітливість

Будильник

Талант

Книга

Омана

Око

Ризик

(конкретне значення)

(абстрактне значення)

ВІДПОВІДЬ: Віктор Робко.

Завдання 7.

Вчитель: Віктор Робко розповів про сварку сестер через нього, адже спочатку він зустрічався з Аліною, а потім, зустрівши Ольгу, зрозумів, що кращої жінки немає. Сестри Барбаш після цього конфлікту майже не спілкувались, адже Аліна заздрила сестрі. У Ольги було все – гарна робота,

люблячий чоловік, жіноче щастя, навіть свою каблучку мама віддала перед смертю Ользі, а у Аліни нічого окрім роботи не було... Отже, Аліна цілком могла викрасти каблучку і сестрам потрібно відверто поговорити.

Для того, щоб дізнатись якими були відносини між сестрами, потрібно згрупувати слова у синонімічні ряди. Найдовший синонімічний ряд належить сестрам Барбаш.

Сміливий, відвертий, складний, близький, швидкий, нерішучий, прямий, моторний, горіти, важкий, дерзати, сум, чудовий, рішучий, нелегкий, гарний, лякливий, відважний, заплутаний, розкішний, печаль, горе.

Відповідь: відвертий – близький; сміливий – прямий – відважний; швидкий – моторний; нерішучий – лякливий; горіти – дерзати; сум – печаль – горе; чудовий – гарний – розкішний.

Завдання 8.

Вчитель: Раптом на вулиці поліція побачила афішу нової вистави, де головну роль грала Аліна Барбаш. Яким було здивування поліції, коли вони побачили Аліну... в яскраво-вогняній перуці! Тепер не було ніяких сумнівів! Перстень викрала саме Аліна! (додаток 32).

Позмагайтеся в парах. Доберіть якомога більше назв художніх, публіцистичних творів, кінофільмів тощо з антонімами.

Наприклад: «Товстий і тонкий», «Війна і мир», «Вогонь і лід», «Гарний, поганий, злий», «Коти проти собак» та інші.

Завдання 9.

Вчитель: Поліція вирушила на виставу Аліни для того, щоб заарештувати її за підозру у викраденні сімейної реліквії. Актори вже вийшли на сцену для того, щоб прийняти квіти та сфотографуватись. Це була остання вистава Аліни, адже вона щойно визнала свою провину... На її руках поліція побачила ту саму сімейну каблучку! (додаток 33).

Отже, в поліцейському відділку Аліна визнала свою провину і розповіла, що причиною крадіжки стали...

Розгадати кросворд (додаток 34).

За горизонталлю:

1. Синонім до слова «минають» 2. З якої мови запозичено слово «костюм»? 3. Описовий вираз. 4. Продовжіть синонімічний ряд у порядку наростання додаткового емоційного відтінку: недолік, мінус... 5. Слова «кілька» (числ.) - неозначена кількість предметів та «кілька» (ім.) - маленька рибка. 6. Паронім до слова «біліти» 7. У реченні «Синочку мій, моя лелеко, моя любов, моя зоря, я понесу тебе далеко, туди, за синії моря» звертання «лелеко» вжито у значенні. 8. Антонім до слова «хворий» 9. Слова, які лише в контексті мають близьке значення, а поза контекстом не мають називаються ... синонімами.

За вертикаллю: (додаток 35)

1. Мотив крадіжки. Почуття ненависті до людей, коли у друзів все набагато краще ніж у тебе.

V. ПІДСУМОК УРОКУ**VI. РЕФЛЕКСІЯ****Інтерактивна вправа « Дерево вражень»**

Учитель заздалегідь виготовляє « дерево», яке має три гілки

Мене вразило.....

Мені сподобалося .....

Мені не сподобалося.....

Учні на листочках записують свої враження і прикріплюють до гілок.

Учитель зачитує відповіді.

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ.

2.2. Урок №2. Узагальнення з теми «Запозичена лексика як джерело збагачення лексичного складу мови (10 клас).

Тема: Лексика української мови за походженням. Запозичена лексика як джерело збагачення лексичного складу мови.

Мета: поглибити знання про походження слів української мови, власне українську і запозичену лексику, а також про причини лексичних запозичень; навчитися визначати ознаки власне українських слів, доцільно вживати в мовленні запозичені слова; розвивати пам'ять, логічне мислення, вміння аналізувати мовні явища; виховувати повагу і любов до української мови – рідної мови українців.

Обладнання: фотокартки, книги, предмети.

Тип уроку: узагальнення і повторення; урок-фотоквест.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

Правила фото-квесту:

1. Дайте відповіді на запитання.
2. Відповіді повинні бути оформлені у вигляді фотографій.
3. Всього фотографій повинно бути - .
4. У кінці квесту результати перевіряються і оцінюються.

II. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ, МЕТИ І ЗАВДАНЬ УРОКУ

III. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАТЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК

IV. ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

Перелік завдань:

1. Сфотографуйте прапор країни, з якої було запозичено слово «серенада» (Італія).
2. Сфотографуйте будівлю, де відбуваються богослужіння, релігійні обряди (запозичення з старослов'янської мови) (Храм).
3. Сфотографуйте головний символ країни, з якої запозичено слово футбол (Англія).
4. Сфотографуйте основний закон держави, що визначає суспільний і державний лад, виборчу систему, принципи організації та діяльності державних органів, основні права й обов'язки громадян; запозичення з латинської мови (Конституція).

5. Сфотографуйте прапор країни, з якої було запозичено слово «балет» (Франція).
6. Сфотографуйте головний символ країни, з якої було запозичено слово «паровоз» (Росія).
7. Сфотографуйте постанову, розпорядження найвищого органу влади або глави держави, що має силу закону; запозичення з російської мови (Указ).
8. Сфотографуйте прапор країни, з якої було запозичено слово «офіцер» (Німеччина).
9. Сфотографуйте сушені ягоди винограду; запозичення з тюркської мови (Ізюм)
10. Сфотографуйте символ країни, з якої було запозичено слово «піца» (Італія).
11. Сфотографуйте почесну відзнаку, нагороду за військові, трудові або інші заслуги; запозичення з німецької мови (Орден).
12. Сфотографуйте прапор країни, з якої було запозичено слово «філософія» (Греція).

Відповіді до фото-квесту (36-47):

V. ПІДСУМОК УРОКУ.

VI. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ.

2.3. Урок №3. Синоніми. Ознайомлення зі словником синонімів (5 клас).

Мета: ознайомити учнів із синонімами, навчити визначати їх у реченнях; розвивати вміння правильно використовувати синоніми в мовленні; ознайомити з словником синонімів та навчитись ним користуватись.

Обладнання: підручник, словник, картки.

Тип уроку: комбінований.

Перебіг уроку

- I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ
- II. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ, МЕТИ І ЗАВДАНЬ УРОКУ
- III. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК
- V. ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

Завдання 1.

Прочитайте уривок з народної пісні. Знайдіть синоніми та простежте, як вони сприяють відтворенню найтонших почувань.

Скажи мені правду, мій добрий козаче,
Що діяти серцю, коли заболить?
Як серце застогне і гірко заплаче,
Як дуже без щастя воно защемить?

Завдання 2

Розгляньте хмаринки слів. До якої групи належать слова? Яке слово є стрижневим? Використовуючи словник синонімів запишіть синонімічний ряд до слова «сміливий» (додаток 48, 49, 50).

Мовна фізкультхвилинка

Якщо названа пара слів є синонімами – діти плескають в долоні, якщо не є синонімами – підстрибують на місці.

Не лукав – не хитруй; молодиці – птиці; веселий – дебелий; дорога – стежина; глузд – розум; буря – біда; розумний – кремезний; пустий – порожній.

Завдання 3.

Прочитайте тексти. У якому з них деякі слова повторюються недоречно? Обґрунтуйте відповідь.

1. Розсипалося сонце пилом квіток. Зеленим духом дихнули смереки, зеленим сміхом засміялися трави, на всьому світі тільки дві барви: у зеленій – земля, у блакитній – небо... (За М. Коцюбинським).

2. Стежкою біжить маленька дівчинка. Маленькі косички смішно підстрибують на її маленьких плечиках. А квіти вклоняються їй своїми

маленькими голівками. Вона простягає до них маленькі руки й струшує з маленьких пелюсток маленькі крапельки роси.

2. Виправте й запишіть відповідний текст, уникаючи зайвих повторів.

Завдання 4.

«Знайди пару»

З'єднати синонімічні пари. З одним із синонімічних пар створити речення.

Ревло

Крокував

Уважно

Клекотало

Йшов

Лихо

Нещастя

Пильно

Побачив

Мізерний

Маленький

Пахучий

Духмяний

Похмурий

Завдання 5.

V. ПІДСУМОК УРОКУ

Метод «Незакінчені речення»

1. Синоніми вживаються в мові для чіткого й образного висловлення думки або ..... (уникнення повторів слів).

2. Два та більше синонімів утворюють ..... (синонімічний ряд).

3. Синоніми, які повністю рівнозначні або тотожні за значенням називаються ... (абсолютними).

4. Більшість синонімів відрізняються .... (відтінками лексичного значення).

5. Слова, які є синонімами лише у певному контексті називаються .... (текстуальними синонімами).

VI. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ.

2.4. Урок №4. Систематизація та узагальнення знань з теми «Лексикологія» (5 клас).

Мета: систематизувати знання з теми із лексикології; удосконалити навички усного мовлення; розвивати вміння швидко діяти та приймати рішення; розвивати зорову, слухову пам'ять, а також уважливість та самостійність; виховувати любов до слова і до української культури.

Обладнання: ігрова поле «Монополія», ігрові картки та фішки.

Тип уроку: урок-гра.

Перебіг уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ, МЕТИ І ЗАВДАНЬ УРОКУ

Правила гри:

1. Кожен учень по черзі кидає кубик і здійснює певну кількість кроків на ігровому полі.

2. Потрапляючи на поля з назвами різних закладів, учень повинен витягнути відповідну картку і виконати завдання. Якщо відповідь є правильною, учень стає господарем цього закладу і позначає його фішкою власності.

3. Потрапляючи на сектори «Антоніми», «Синоніми», «Омоніми» учень повинен відповісти на питання. Якщо відповідь правильна, він може зробити стільки кроків, скільки написано на секторі.

4. Сектори з червоним кольором означають, що учень повинен пропустити хід.

5. Перемагає той учень, який є господарем більшої кількості закладів.

III. ПРОВЕДЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ГРИ.

V. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ ГРИ Й ОГОЛОШЕННЯ ПЕРЕМОЖЦІВ.

«ЛЕКСИКОЛОГІЯ»

1) Ігрове поле (додаток 51).

2) Приклади карток (додаток 52-64).

3) Фішки (додаток 65, 66, 67, 68).

Висновки до розділу 2: Лексикологію починають вивчати ще у початковій школі, адже вже тоді дитина повинна мати уявлення про номінацію слова, його значення, характеристики та відмінності від речення і словосполучення. У цей час діти активно знайомляться зі словниками, працюють за їх допомогою (словник синонімів, антонімів, паронімів, омонів, тлумачний словник). Учні вдосконалюють навички зв'язного мовлення. Так, наприклад, навички роботи з текстом, а також закріплення теоретичного матеріалу на практиці вони демонструють під час написання докладного письмового або усного переказу розповідного характеру з елементами опису тварини (предмета), що містить синоніми або антоніми.

Повторення вивченого матеріалу з теми «Лексикологія» та поглиблення знань відбувається в 10 класі. Важливою складовою вивчення лексикології є виконання лексичних вправ. Лексичні вправи – це завдання, спрямовані на усвідомлення сутності лексичних умінь. Вони активізують і збагачують словниковий запас учнів, виховують у них увагу до слова, його значення, розвивають мислення. Практичний матеріал лексичних вправ дає широкі можливості для виховної роботи на уроках української мови.

ВИСНОВКИ

Соціальні перетворення в українському суспільстві докорінно змінили орієнтації в галузі освіти. Спрямування навчально-виховного процесу на формування духовності особистості, розкриття її потенційних можливостей та здібностей, утвердження загальнолюдських цінностей стало головною стратегією педагогічної діяльності вчителів. Розв'язання цих актуальних проблем можливе лише на основі впровадження новітніх педагогічних технологій. Такими новітніми педагогічними технологіями і є інтерактивні технології.

У магістерській роботі здійснена спроба аналізу використання інтерактивних технологій під час вивчення лексикології на уроках української мови. Загальновідомо, що інтерактивні методики навчання базуються на підході, сконцентрованому на учні, що дає можливість актуалізувати знання, досвід всіх учасників навчання, обмін ним. Цей підхід полегшує засвоєння матеріалу та ефективність його теоретичного навчання під час виконання практичної діяльності.

У роботі наводяться приклади найбільш поширених підходів і методів, що сприяють формуванню комунікативних та розумових здібностей школярів. Використання таких технологій залежить від різних причин: мети і теми заняття, досвідченості учасників та вчителя, їхнього емоційного настрою.

Формуванню комунікативних здібностей сприяє вивчення лексикології. Лексикологію починають вивчати ще у початковій школі і поглиблюють знання впродовж усього періоду шкільного навчання. Під час навчання діти повинні ознайомитись зі словниками, які значно розширюють словниковий запас школярів, удосконалити навички усного, письмового та зв'язного мовлення. Для вивчення лексикологічного матеріалу використовуються різноманітні методи навчання. Серед таких робота в парах, робота в групах, «Карусель», «Мозковий штурм», «Навчаючись-учусь», «Проектний метод»,

скрайбінг, вебквест, ігрові методи навчання («Хто більше», «Хто швидше», «Лото» та інші).

Важливою складовою вивчення лексикології є виконання лексичних вправ. Лексичні вправи – це завдання, спрямовані на усвідомлення сутності лексичних умінь. Вони активізують і збагачують словниковий запас учнів, виховують у них увагу до слова, його значення, розвивають мислення.

Також опираючись на дослідження конусу Дейла, який ілюструє взаємозв'язок між способом пізнання та рівнем засвоєння знань, згідно з яким праці, лекції засвоюються учнями на 5%, читання – 10%, аудіо-, візуальні методи – 20%, спостереження за явищами та процесами – 30%, групові дискусії – 50%, дидактичні ігри – 70% та через навчання інших засвоюється 90% інформації, можна сміливо говорити про важливість інтерактивних методів навчання для ефективності освітнього процесу.

Підсумовуючи вищесказане, можна стверджувати, що використання інтерактивних технологій є запорукою оптимізації процесу навчання, допомагає встановити партнерські стосунки між вчителем і школярем, сприяє демократизації освіти. Інтерактивні технології поєднують у собі інтегральну реалізацію проблемного та контекстного методів, діалогічного підходу, активного творчого спілкування, тобто інноваційні дидактичні засоби, застосування яких суттєво підвищує ефективність навчання, розвиває творчі здібності особистості.

Інтерактивні методи роботи сприяють розвитку в учнів ініціативи, незалежності, уяви, самодисципліни, співпраці з іншими учнями. Вони стимулюють в учнів когнітивні процеси, залучають до активної участі у процесі навчання, заохочують учнів працювати разом, висловлювати свої думки, виражати почуття і використовувати свій досвід, брати на себе відповідальність за своє навчання і розвивати вміння вчитися. Для цього вчитель має бути обізнаним з проблемами психології учнів. Тільки за тих умов підбору та використання інтерактивних методів навчання буде більш раціональним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія. Київ, 1999. 560 с.
2. Башкір О. І. Активні й інтерактивні методи навчання у вищій школі. Педагогіка та психологія. 2018. Вип. 60. С. 33–44.
3. Біницька К. М. Використання активних методів навчання. Неперервна професійна освіта: теорія і практика. Вип. 4. 2015. С. 74–78.
4. Варзацька Л. Інтерактивні методи навчання: лінгводидактичні засади. *Дивослово*. 2005. №2. С. 5–9.
5. Ващенко Г. Загальні методи навчання. Київ: Українська видавнича спілка, 1997. 441 с.
6. Відкриті уроки з української мови та літератури: посібник для вчителя / уклад. Н.Д. Павлова. Харків: Основа, 2008. Вип. 2. 159 с. (Бібліотека журналу «Вивчаємо українську мову та літературу»; вип. 9 (58)).
7. Відкриті уроки з української мови та літератури: посібник для вчителя / уклад. Н.Д. Павлова. Харків: Основа, 2010. Вип. 3. 191 с. (Бібліотека журналу «Вивчаємо українську мову та літературу»).
8. Відкриті уроки з української мови: посібник для вчителя / упоряд. Г.Р. Корицька. Харків: Основа, 2007. 208 с. (Бібліотека журналу «Вивчаємо українську мову та літературу»; вип. 5 (42)).
9. Вправа акваріум для критичного мислення та вміння вести дискусію. URL: <https://naurok.com.ua/post/vprava-akvarium-dlya-kritichnogo-mislennya-ta-vmynnya-vesti-diskusiyu> (дата звернення: 20.09.2019).
10. Глазова О. П. Українська мова. Підручник для закладів середньої освіти. 5 клас. Київ, 2018. 240 с.
11. Гридчук О. Є. Інтерактивні методи навчання студентів української мови за професійним спрямуванням. Українська мова у професійному спрямуванні. Вип. 12. С. 15–25.
12. Демчинський О. В. Інтерактивні методи викладання. Практичні поради для суддів-викладачів. Київ, 2017. 64 с.

13. Дерев'янку Ю. О. Ефективність використання «мозкового штурму» на уроках природничого циклу. Сучасні проблеми педагогіки. Вип. 15. 2015. С. 13–23.
14. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. Київ, 2004. 351 с.
15. Дяченко-Богун М. Активні методи навчання у вищому навчальному закладі. Витоки педагогічної майстерності. 2014. Вип. 14. С. 74–79.
16. Екскурсія як незамінний метод навчання. URL: <http://uastudent.com/ekskursija-jak-nezaminnyj-metod-navchannja/> (дата звернення: 12.11.2019).
17. Ефективність використання інтерактивних та проектних методів на уроках англійської мови. URL: http://ru.osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/43593/ (дата звернення: 15.11.2019).
18. Єрмоленко С. Я., Сичова С. Т. Українська мова. 5 клас. Київ, 2018. 450 с.
19. Желізняк Л. Д. Технологія веб-квест на уроках інформатики. URL: http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/30734/ (дата звернення: 23.12.2019).
20. Жулева Л.В. Упровадження інноваційних, інтерактивних методів і форм навчання на уроках української мови та літератури. *Педагогічні науки: зб. наук. пр.* 2011. Вип. 60. С. 356–362.
21. Заболотний О. В., Заболотний В. В. Українська мова. 5 клас. Підручник. Київ, 2018. 208 с.
22. Застосування інтерактивних технологій на уроках. URL: <https://sites.google.com/site/teachingint/interaktivni-metodi/1> (дата звернення: 13.02.2020).
23. Застосування інтерактивних технологій навчання на уроках географії як спосіб підвищення рівня пізнавальної активності учнів. URL:

<https://www.cuspu.edu.ua/en/aktualni-problemy-pryrodnychoi-osvity-stratehii-tekhnologii-ta-innovatsii/sektsiia-8-dosvid-navchannia-pryrodnychkh-nauk-v-zakladakh-osvity-ukrainy-ta-zarubizhzhia/10318-zastosuvannya-interaktyvnykh-tekhnologiy-navchannya-na-urokakh-heohrafiyi-yak-sposib-pidvyshchennya-rivnya-piznavalnoyi-aktyvnosti-uchniv> (дата звернення: 15.02.2020)

24. Использование технологии веб-квест в учебном процессе. URL: <http://nsportal.ru//schola/snostrannye-yazyki/library/ispozovanie-tekhnologii-veb-kevest-v-uchebnom-protsesse> (дата звернення: 25.04.2020).

25. Інтегровані уроки з української мови та літератури: навч. посіб. / упоряд. Н.В. Кучерук, Н.В. Полицька, В.П. Полицький. Харків: Основа, 2007. 208 с. (Бібліотека журналу «Вивчаємо українську мову та літературу»).

26. Інтелектуальні ігри на уроках української мови та літератури. Випуск 2: навч. посібник / уклад. О.О. Маленко. Х.: Основа, 2009. 209 с. (Бібліотека журналу «Вивчаємо українську мову та літературу». Вип. 3 (64)).

27. Інтерактивне навчання на уроках української мови та літератури: навч. посіб. / упоряд. К.Ю. Голобородько, Н.П. Ткаченко. Х.: Основа, 2007. 176 с. (Бібліотека журналу «Вивчаємо українську мову та літературу». Вип. 4 (41)).

28. Інтерактивні методи навчання: навч. посіб. / за заг. ред. П. Шевчука і П. Фенриха. Щецін: Вид-во WSAP, 2005. 170 с.

29. Інтерактивні методи навчання: теорія і практика впровадження. URL: <http://shkola.ostriv.in.ua/publication/code103f1af92b958> (дата звернення: 10.11.2019)

30. Класифікація методів навчання. URL: http://ua-referat.com/%D0%9A%D0%BB%D0%B0%D1%81%D0%B8%D1%84%D1%96%D0%BA%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D1%96%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F (дата звернення: 28.09.2020).

31. Коджаспірова Г. М. Педагогіка. Київ, 2015. 405 с.

32. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психологічний розвиток особистості. Київ: Вища школа, 1989. 437 с.
33. Кочан І.М. Словник-довідник з методики викладання української мови. Львів, 2005. 306 с.
34. Методика навчання української мови. URL: <https://studfile.net/preview/5081999/page:12/> (дата звернення: 15.11.2020).
35. Модель сучасного уроку: новітні методи та підходи до навчання. URL: <https://vseosvita.ua/library/model-sucasnogo-uroku-novitni-metodi-ta-pidhodi-do-navcanna-27497.html> (дата звернення: 19.09.2020).
36. Олійник І. С., Іваненко В. К., Рожило Л. П., Скорик А. С. Методика викладання української мови у школі. Київ, 1979. 311 с.
37. Осіна Н. А. Методичні рекомендації на тему «Кейс-метод як спосіб формування життєвих компетентностей учнів». Київ, 2017. 88 с.
38. Падалко О. В. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. Завучу все для роботи. 2015. Вип. 7. С. 13–18.
39. Педагогіка. URL: <https://stud.com.ua/46706/pedagogika/pedagogika> (дата звернення: 23. 03. 2020).
40. Педагогіка. URL: https://pidruchniki.com /1898011034985 /pedagogika /naoschni_metodi_navchannya (дата звернення: 27.05.2020).
41. Петров А. Е., Моисеева М. В., Полат Е. С. Интернет в гуманитарном образовании. Москва, 2001. 272 с.
42. Пехота О. М., Піктенко А. З., Любарська О. М. Освітні технології. Київ, 2004. 256 с.
43. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: теорія і практика. Київ: Видавництво: А.С.К., 2002. 136 с.
44. Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання. Київ: СПД Кулінічев Б.М., 2007. 142 с.
45. Пономарьова К. Сучасний урок української мови: компетентнісно орієнтовані цілі і структура. Початкова школа. Вип. 1. 2015. С. 21–26.

46. Руденко Н. М. Інтерактивне навчання на уроках математики в початковій школі. Початкова слова. Вип. 11. 2014. С. 45–59.
47. Семчук Д. Творчо-дослідницькі та інтерактивні технології навчання на уроках української словесності. Тернопіль, 2007. 195 с.
48. Сенкан як технологія розвитку критичного мислення. URL://naurok.com.ua/scho-take-senkan-yak-pisati-senkan-7191.html (дата звернення: 17. 04. 2020).
49. Сиротенко Г.О. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. Харків: Видав. група «Основа», 2003. 80 с.
50. Січкарук О. Інтерактивні методи навчання у вищій школі. Київ, 2006. 86 с.
51. Сорока В. Скрайбінг як сучасна форма візуалізації навчального матеріалу. Географія, 2015. С. 60-64.
52. Степанишин Б.І. Викладання української літератури в школі. Київ: РВЦ «Проза», 1995. 254 с.
53. Сурмина Ю. П. Ситуационный анализ, или анатомия кейс-метода. Киев, 200. 286 с.
54. Сухомлинський В.О. Людина неповторна. Вибрані твори: у 5 т. Київ: Рад. школа, 1976–77. Т. 4. 650 с.
55. Сучасний урок: інтерактивне навчання. URL: http://matematuka.inf.ua/rizne/sutshasnuy_urok/sutshasnuy_urok.html (дата звернення: 28.04.2020).
56. Теоретичні основи сучасної української педагогіки. URL: https://pidruchniki.com/1584072013995/pedagogika/teoretichni_osnovi_suchasnoyi_ukrayinskoji_pedagogiki (дата звернення: 22.11.2020).
57. Урок-діалог у системі інтерактивного навчання. URL: <https://www.slideshare.net/ippo-kubg/ss-71283713> (дата звернення: 14.09.2020).
58. Федорович Н.С. Інтерактивні методи навчання. URL: http://ru.osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/33404/ (дата звернення: 20.09.2020).

59. Хоменко-Семенова Л. О. Інтерактивні технології навчання як чинник підвищення якості підготовки студентів у технічному ВНЗ. Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. Вип. 19. 2013. С. 252–257.

60. Хорошковська О. М. Теоретико-методичні засади навчання української мови і мовлення у школах I ступеня з мовами викладання національних меншин України. Київ, 2012. 160 с.

61. Шатківська В. Система інтерактивних форм, методів і прийомів сприймання епічного твору в єдності змісту і форми студентами педагогічного коледжу. Методичний пошук: Викладацько-студентські наукові роботи з питань методики викладання мови і літератури. Житомир: Вид-во: ЖДУ ім. І. Франка, 2014. Вип. 12. Част. II. С. 48–52.

62. Шевченко З.О. Шкільна лекція у поєднанні з іншими видами та прийомами викладання літератури: Методичний лист. Київ: Рад. шк., 1986. 44 с.

63. Шуляр В. Методична лоція: бібліографічний путівник учителя літератури. Миколаїв: Іліон, 2008. 336 с.

64. Шуляр В.І. Сучасний урок української літератури. Харків: Вид. група «Основа», 2009. 121 с. (Б-ка журн. «Вивчаємо українську мову та літературу»; Вип. 9 (70)).

65. Щербина В.Г. Інтерактивні технології на уроках української мови та літератури. Харків: Основа, 2005. 96 с.

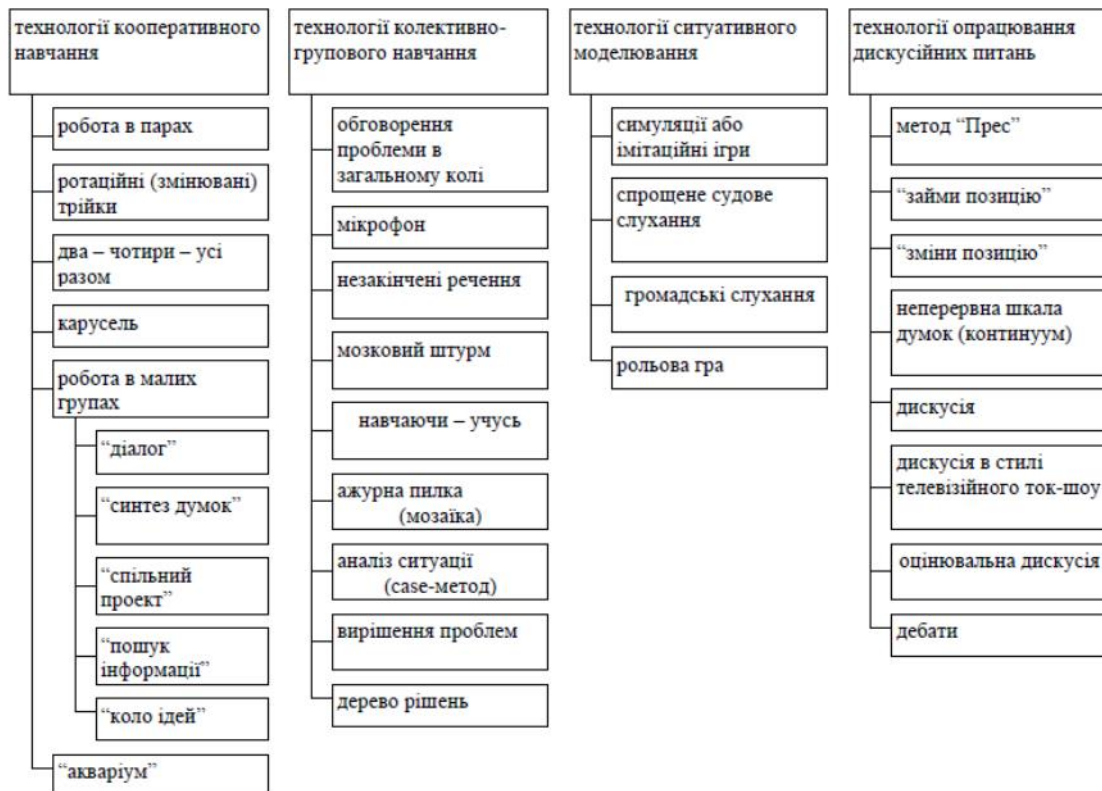
ДОДАТКИ

Додаток 1

Додаток 2

Схема 1. Класифікація інтерактивних технологій навчання

Додаток 3

Етапи методу проектів	Діяльність учителя	Діяльність учнів
I. Постановка проблеми задачі	• підводить учнів до усвідомлення проблеми , мети діяльності ; • добирає орієнтовну назву проекту ; • дає завдання щодо форми виконання проектів; • пропонує операційні карти з розробки тематичних питань	• усвідомлюють проблему ; • визначають мету діяльності на уроці ; • придумують варіанти назв проекту ; • знайомляться з операційними картами
II. Самостійна дослідницька діяльність	• організує групову дослідницьку роботу учнів , застосовуючи активні та інтерактивні методи; • стежить за індивідуальною роботою учнів	• обговорюють у групах аспекти тематичних питань
III. Критична оцінка проміжних результатів	• організує обговорення тематичних питань , створює сприятливу психологічну атмосферу ; • стежить за логікою думок учнів ; • коригує розумову діяльність учнів , тактовно виправляє помилки , висловлює побажання, підводить до певних висновків ; • формулює домашнє завдання , указуючи термін виконання	• висловлюють думки щодо аспектів тематичних питань ; • розкривають різні погляди на проблеми ; • займають певну позицію згідно зі своїм життєвим досвідом , переконаннями , особистими орієнтаціями ; • створюють мікропроект (якщо отримали додаткове завдання) ; • оцінюють роботу один одного
IV. захист проекту	організовує захист учнями власних проектів на уроці чи позакласному заході ; організовує оцінювання , виставляє підсумкову оцінку	• створюють власні проекти, відповідно оформлюючи ; • готуються до захисту проектів ; • беруть участь у підготовці підсумкового уроку (заходу)

Додаток 4

			В	Е	Л	И	К	И	Й										
		П	Е	Р	Е	Н	О	С	Н	О	М	У							
					Т	К	А	Н	И	Н	А								
				А	Б	С	О	Л	Ю	Т	Н	И	М	И					
С	Л	О	В	Н	И	К	И												
					К	А	Л	А	М	Б	У	Р	І	В					
		П	А	Р	О	Н	І	М	А	М	И								
			В	О	Л	Я													
					П	О	Д	І	Б	Н	І								
						Г	Н	І	З	Д	А								
						Н	І	Ч											
З	В	У	Ч	А	Н	Н	Я												

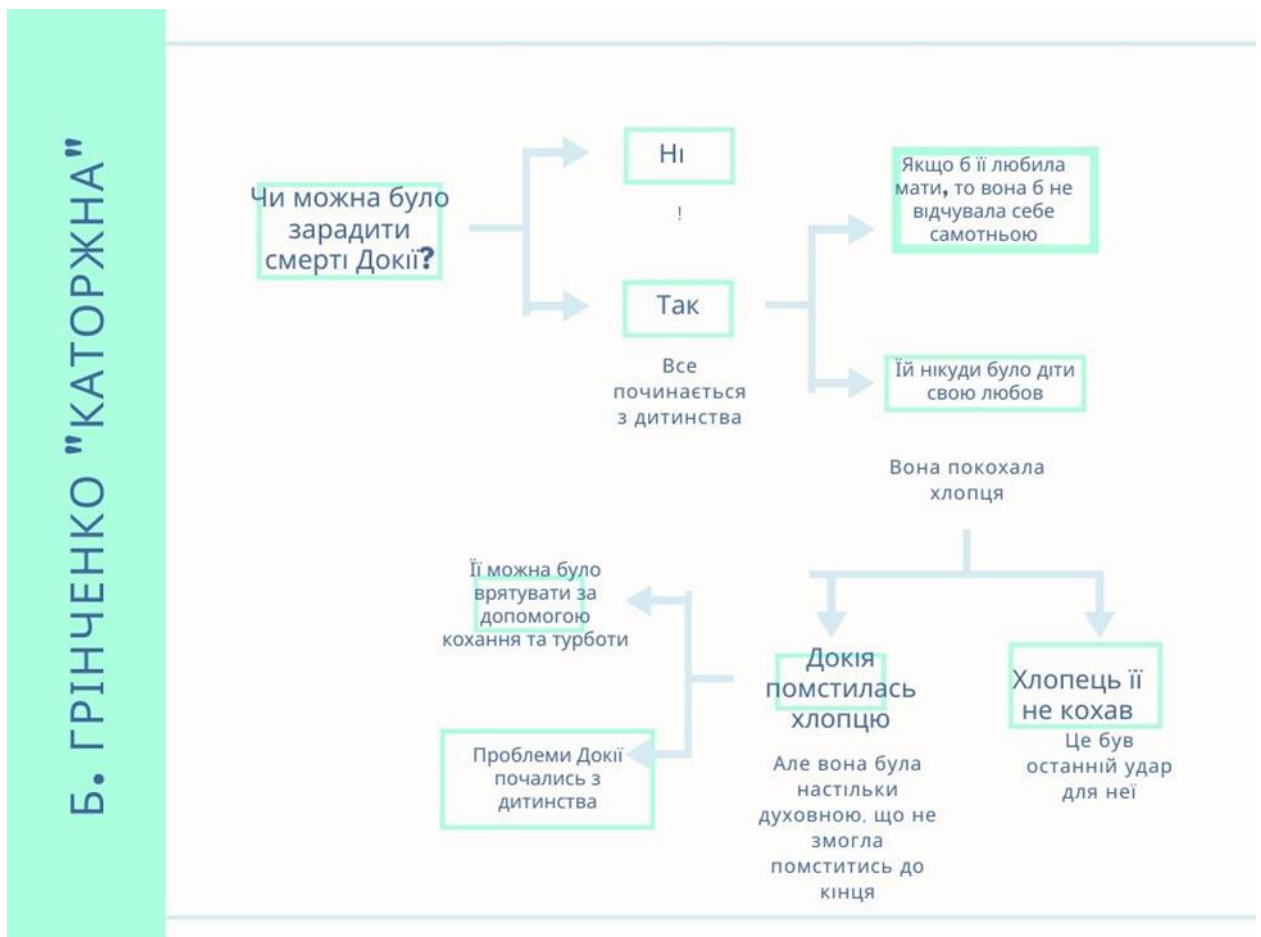
Запитання у формі незакінчених речень:

- 13.Синонімом до слова гігантський є ...
- 14.Багатозначні слова можуть вживатись у прямому і .... значеннях.
- 15.У слова байка є два значення: 1) літературний твір; 2)...
- 16.Синоніми повністю тотожні за значенням називаються ...
- 17.Для того щоб знайти значення омонімів використовуються омонімічні ...
- 18.Омоніми гумористичного забарвлення є основою для створення ...
- 19.Слова білуха і білуга є ...
- 20.Паронімом до слова доля є слово ...
- 21.Пароніми – це слова, які різні за значенням, а за вимовою ...
- 22.Синоніми утворюють синонімічні ряди або синонімічні ...
- 23.Антонімом до слова день є слово ...
- 24.Омоніми утворюються внаслідок випадкового збігу ... слів.

Додаток 5

Додаток 6

Додаток 7

Додаток 8

Короткий	Вада	Баланс
Шеф	Дорога	Досягнення
Дефект	Сфера	Турбуватися
Енергійний	Лаконічний	Площа
Оплески	Керівник	Дбати
Галузь	Хронічний	Здобуток
Рівновага	Аплодисменти	Тривалий
Майдан	Активний	Шлях

Додаток 9

Додаток 10

Додаток 11

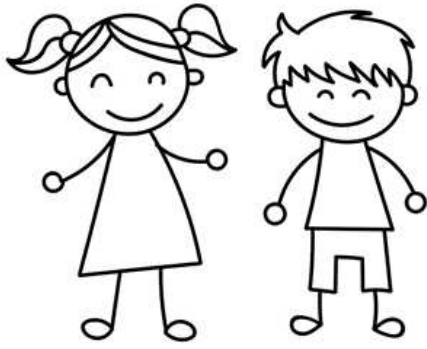
Додаток 12

Додаток 13

Додаток 14

Додаток 15

Додаток 16

Додаток 17

Jane and Betty jumped rope.

Додаток 18

Додаток 19

Додаток 20

Додаток 21

Додаток 22

Додаток 23

Додаток 24

Додаток 25

Додаток 26

Л	К	Т	Е	О
К	И	С	У	И
И	К	А	О	Н
Л	О	Г	А	І
В	М	П	Я	Л

Додаток 27

Додаток 28

Додаток 29

Додаток 30

Додаток 31

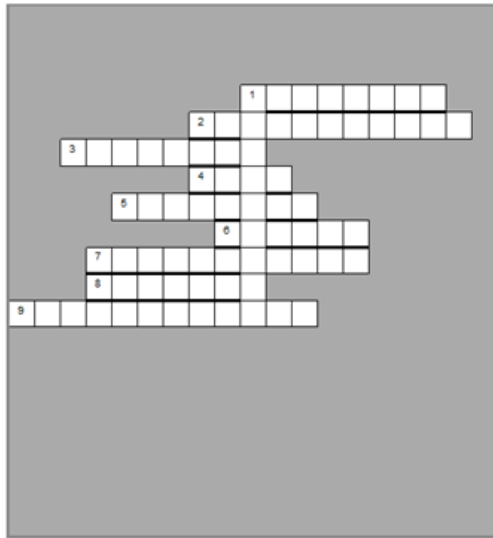
Додаток 32

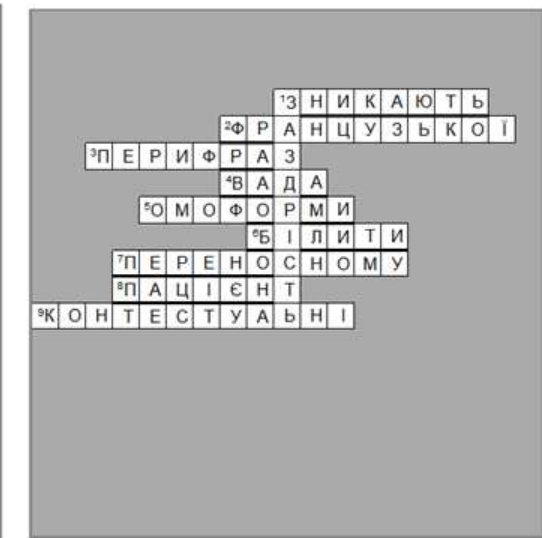
Додаток 33

Додаток 34

Додаток 35

За горизонталлю:

1. Синонім до слова «минають». 2. З якої мови запозичено слово «костюм»? 3. Описовий вираз. 4. Продовжіть синонімічний ряд у порядку наростання емоційного відтінку: недолік, мінус,... 5. Слова «кілька» (числ.) – неозначена ілкість предметів та «кілька» (ім.) – маленька рибка є ...6. Паронім до слова «біліти». 7. У реченні «Синочку мій, моя лелеко, моя любов, моя зоря, я понесу тебе далеко, туди, за синії моря» звернення «лелеко» вжито у значені ... 8. Антонім до слова «хворий». 9. Слова, які лише в контексті мають близьке значення, а поза контекстом не мають називаються ... синонімами.

За вертикаллю:

1. Мотив крадіжки.

Додаток 36

Додаток 37

Додаток 38

Додаток 39

Додаток 40

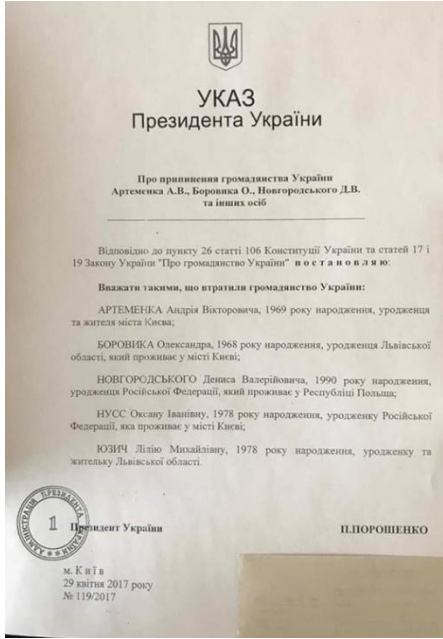

Додаток 41

Додаток 42

Додаток 43

Додаток 44

Додаток 45

Додаток 46

Додаток 47

Додаток 48

Додаток 49

Додаток 50

Додаток 51

АНТОНІМИ +2		 Зоопарк 1	АНТОНІМИ +1	 Словник синонімів 3	СИНОНІМИ +3	 Видавництво 5	
 Рекламна компанія 23	ЛЕКСИКОЛОГІЯ					Телеканал 6	 Бібліотека 7
 Ресторан 22						Автомобіль 8	
СИНОНІМИ +2	Планетарій 20	Пропусти хід 	Готель 17	Школа 15	ОМОНІМИ +2	Салон краси 13	Пропусти хід
		АНТОНІМИ +2				Музей літератури 12	Парк 11

Додаток 52

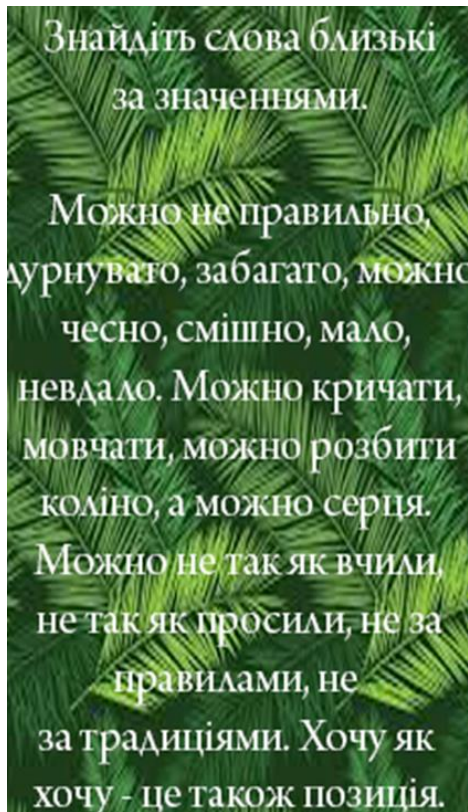
Додаток 53

Доберіть антоніми до поданих словосполучень.

- 1) передній привод
- 2) вантажний автомобіль
- 3) вертикальне навантаження
- 4) ступенева коробка передач
- 5) правокермовий автомобіль

АВТОМОБІЛЬ

Додаток 54

Додаток 55

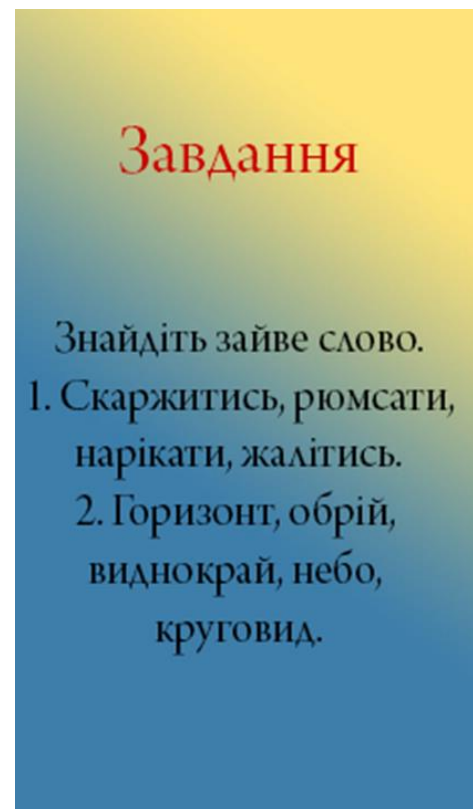

Додаток 56

С
И
Н
О
Н
і
М
И

Додаток 57

Додаток 58

О
М
О
Н
і
М
И

Додаток 60

А
Н
Т
О
Н
і
М
И

Додаток 59

Завдання

Складіть речення зі
словами.

Рись (хижа тварина)
- рись (швидкий біг
коня).

Додаток 61

Завдання

Доберіть антоніми
до слів.

Брехливо, зло, вихід,
відчинити.

Додаток 62

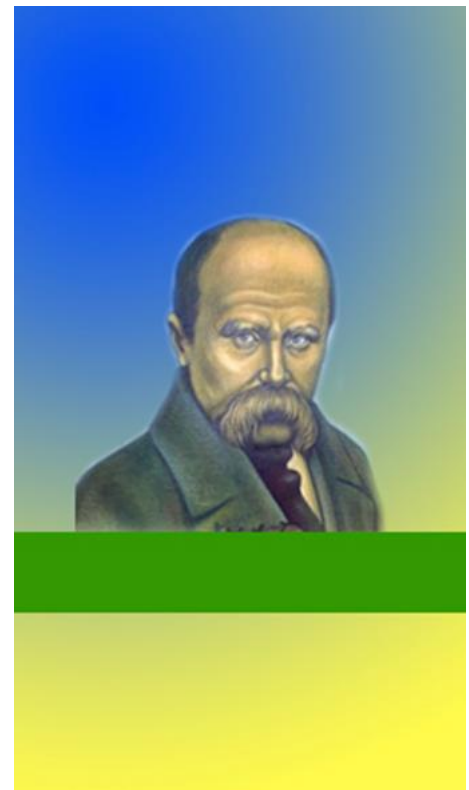
Додаток 64

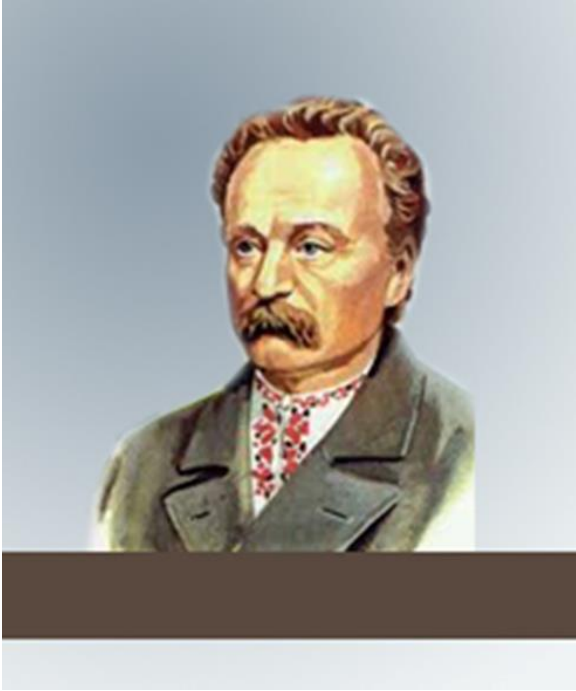
Додаток 63

Додаток 65

Додаток 66

Додаток 67

Додаток 68

